

Martinus Jos. de Reider
Bambergae 1834 Sept.
ligat. 10. 10.

SCB
16, 158

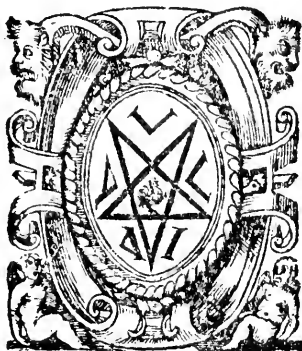
DE IOANNIS
CALVINI, MAGNI QVON-
DAM GENEVENSIVM MI-
NISTRI, VITA, MORIBVS,
rebus gestis, studijs, ac de-
nique morte

HISTORIA.

AD REVERENDISSIMVM ARCHIE-
piscopum & Comitem Lugdunensem, per He-
ronymum Bolsicum, Medicum Lugdunen-
sem descripta:

ET NVNC

Ex gallico eius Parisijs impresso exem-
plari Latinè reddita.

COLONIAE,
Apud Ludouicum Alectonium & heredes
Iacobi Soteris.

ANNO M. D. LXXX.

2 PETRI. 2.

Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem Iudicij reseruare cruciandos; magis autem eos, qui post carnem in concupiscentiæ immanditijs ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere, blasphemantes.

REVERENDIS-
SIMO IN CHRISTO PA-
TRI ET DOMINO, D. PETRO
de Espinaco Archiepiscopo ac Comiti Lug-
dunensi, Franciæ Primati, salutem & om-
nem felicitatem exoptat Hiero-
nymus Bolsec Me-
dicus.

RATORES, qui clari vnquam
fuerunt, eloquentiam, atque dicendi
facultatem in suorum clientum de-
fensione, quam in reorum accusatio-
ne exerere maluisse videntur. Et Ci-
ceronis quidem, quas in accusando
consumpsit, non alia ad nos ex omnibus eius orationibus
adli onibusue peruenerunt, quam quibus Verrem, ciuem
Romanum, qui inexplebili auaritia & intolerabili libidi-
ne Prouinciam Siciliam administrauerat, est persecutus.
Et surdo maledicendum etiam non esse, vulgo iactatum
prouerbiū est, quod vel de absente vel de vita functo a que
potest intelligi. Atque huc etiam pertinet, quod non mi-
nus vulgo dicitur, nimirum, vt post funera atque mortem
laudes. Quorum hoc postremum tamen bene expensum
non eam vim habet, quod omnes omnino homines post
mortem laudari debeant, sed quod eos, qui praclaras &
laudabiles actiones in vita sunt sectati, ob eas tamen vi-
mos celebrari minus conueniat, non modo adulationis,

IOANNES CALVINUS

ist zu Noyon in der Piccardie A^o 1509. d. 10. Jul. geboren, und zu
Genev A^o 1564. d. 27. May gestorben. u. allda begraben worden.

Seht hier Calvinum an! Seht sein Lobhofsers wesen!
Das hat des Kunstlers hand in Schatten werck gebracht.
In seinen Bücheren wird man viel ~~gutes~~ leslich, wofes
Und sehen, wie er sie mit großen Fleiß geruchet
Darum Ihn seine Feind des Pabstes Hejreien nennen,
Die zu Calvina sehr sich offentlich bekennen.

107

JOANNES CALVINUS.
SINCERE PROMTE ET

J. C. Becklin. sc.

REVERENDIS-
SIMO IN CHRISTO PA-
TRI ET DOMINO, D. PETRO
de Espinaco Archiepiscopo ac Comiti Lug-
dunensi, Franciæ Primati, salutem & om-
nem felicitatem exoptat Hiero-
nymus Bolsec Me-
dicus.

R A T O R E S , qui clari vnquam
fuerunt, eloquentiam, atque dicendi
facultatem in suorum clientum de-
fensione, quam in reorum accusatio-
ne exerere maluisse videntur. Et Ci-
ceronis quidem, quas in accusando
consumpsit, non alia ad nos ex omnibus eius orationibus
actionibusue peruenerunt, quam quibus Verrem, ciuem
Romanum, qui in explebili auaritia & intolerabili libidi-
ne Prouinciam Siciliam administrauerat, est persecutus.
Et surdo maledicendum etiam non esse, vulgo iactatum
prouerbiū est, quod vel de absente vel de vita functo æque
potest intelligi. Atque huc etiam pertinet, quod non mi-
nus vulgo dicitur, nimirum, vt post funera atque mortem
laudes. Quorum hoc postremum tamen bene expensum
non eam vim habet, quod omnes omnino homines post
mortem laudari debeant, sed quod eos, qui præclaras &
laudabiles actiones in vita sunt sectati, ob eas tamen vi-
mos celebrari minus conueniat, non modo adulationis,

cuius hoc speciem præ se ferret, euitanda causa: sed quod exitus finisque sit expectandus, qui finis opus coronare soleat, atque efficere, ut quæ bene quis seu male auspiciatus fuerit, approbationem accipiant. Quæ commemorare volui, quod non defuturos certo sciam, qui his, quas dixi, rationibus permoti hoc meum studium repræhensuri sint, & vitio daturi, quod vitiosas Ioannis Caluini Geneuensis Ministri actiones plurimas, postquã esse desit, detegere & in apertum proferre voluerim, multoque aliter quam Theodorus Beza faciat eius discipulus & successor in ea præfatione, quam Magistri commentario in Iosue præfixit, de eius vita atque moribus narrationem contexuerim. Veruntamen in promptu habeo, qua contra maledicos & iniquos hosce iudices me defendã ac tuear, Platonis sententiam, Qui vitiorum sordibus immersus, bonus nihilominus vir censeatur & virtutibus ornatius, ac propterea in sublimem honoris gradum subleuatus sit, hunc maiori Rempub. clade afficere, ac plus in eam detrimenti inferre, quam alioquin alios in magno numero ad nihil vitales ac perniciosos ciues, quos improbos esse agnoscunt omnes, neque alio loco habent. Nam animo atque cogitatione reuoluens incredibilem calamitatem, ac deplorandam miseriam Franciæ, & finitimis Prouincijs illatã, in quibus vix aliquis credat, quantus numerus sit rudium simpliciumque hominum, qui magna animi leuitate atque inconstantia a vera sanctæque Ecclesiæ se obedientia miserè subtraxerunt, præscorumque Patrum doctrinam deseruerunt, ut Caluini se seclæ manciparent ac deuouerent, nugaci impudentis Theodori Beza garrulitate atque mendacijs decepti, trãuersumque acti, qui eum om-

nes Dei prophetas, Apostolos, & Domini nostri Iesu Christi discipulos, atque horum successores, veros, sinceros atque legitimos Ecclesia doctores vitæ sanctimonia, atque honestate, omnique virtutum genere superasse, rugaciter contendit, continere me diutius non potui, sed silentium abrumpere coactus sum, ut eodem zelo atque spiritu, qui me Anno 1552. incitabat, ut præsens presenti in eo, quæ ipsi Geneva coegerat, cœtu atque concilio palam resistere, etiam nunc permotus & instigatus manum calamo admouerem & Beza me obuium obijcerem, eiusque mendacia confutarem, quibus in magnum diuinæ gloriæ præiudicium, & ad Ecclesiæ domus Dei euidentem ruinam, qui malitiosissimus Sathanae minister fuit, eum syncerum ac præcelentem Dei seruum fuisse asserere ac predicare est ausus. Deum autem testem appello, non me inuidia, priuatoque aduersus quemquam illorum odio incitatum ad scribendum accedere, & Caluini quam enormia vitia & quam insignis vitæ turpitude fuerit contra Bezam explicanda mihi sumpsisse, sed Diuini honoris veritatisque vindicanda zelo partim, partim commiseratione permotum, quam ex simplicium hominum, quos misere deceperunt, ruina, atque interitu capiebam. Iam hoc quoque eundem testor Deum, nihil me hoc tractatu complexum, quod contra meam conscientiam scriptum esse mihi conscius sim, sed quæ scribo, omnia veritate mihi, & vel ex tabulis ac testimonijs ex me manus ipsius Caluini conscriptis desumpsisse, vel referentibus maxima auctoritatis viris cognouisse, vel meis oculis conspexisse, manuque palpasse. Et meum quidem erat consilium facere, ut multis ante annis hoc opusculum in manus ho-

EPISTOLA

minum lucemque veniret, nisi omnibus modis prohibi-
 tus, omnesque mihi viae praclusae fuissent. Antiquum enim
 Dei ipsiusque veritatis hostem apparet omne suum
 studium in eo posuisse, conatus, potentiamque suam
 omnem in eo exeruisse, ut me a proposito retraheret,
 qui magna aduersum me aduersariorum cohorte con-
 citata quasi vim intulit, coegitque illud huc vsque sup-
 primere. Calviniana vero etiam sectae dediti, ac manci-
 pati praeter eas, quae vita mea struxerunt collocaruntque,
 insidias atque tendiculas, continenter mihi bellum moue-
 runt, mouentque etiamnum, quibus hoc dant operam, ut
 me in inuidiam atque odium omnium quotquot sunt ho-
 minum pertrahant, non solum per acres contra me con-
 scriptas inuectiuas, per varios aduersum me latratus mor-
 susque, per multiplices imposturas, quarum sibi possessio-
 nem acquisuerunt, artemque publice profitentur, verum,
 etiam cum magno ipsorum probro, admodumque sordide,
 literis clam te etque confictis, atque ad suos confederatos
 missis, quales mihi exhibita, mecumque frequenter com-
 municata fuere. Quod si Dei dextera protectus confirma-
 tusque non fuisset, qui singulari sua prouidentia insignes
 pietate, fide, ac charitate viros ad meum auxilium prae-
 parauit, fieri aliter non potuisse plane certus sum, quin ca-
 lamitatibus hisce in me nimis abundanter ingruentibus,
 desperationis baratro totus inuoluerer atque absorbe-
 rer. Inter omnes autem, qui afflictio mihi magno solatio,
 angustijs presso, atque necessitatibus constricto auxilio
 fuerunt, multum tuae Clementiae & liberalitati obliga-
 tum constrictumque teneri me sentio, agnosco, diserte-
 que profiteor. Sed ne a proposito discedam, cum hunc de

Caluini

Caluini vita, moribus, ac morte libellum, a perquā multis Dominis amicisque meis rogatus & sollicitatus, ad Dei Opt. Max. honorem, ad parentem mendaciorum eiusque ministros pudore confundendos, veros autem fideles confirmandos, quiue misere seducti sunt, si hac eos gratia dignetur Deus, in viam reducendos, hoc tempore in lucem emittere decreuissem, cui commendare ac dedicare rectius, vel possem vel deberem nullus mihi occurrit, quam tu Reuerendissime Domine, qui inter Francia nostra Pastores & generis nobilitate & doctrina laude excellis, ac Dei gloria, Ecclesiaq; restauranda zelo abundas, esque mirabiliter incensus. Quapropter, Clementissime Domine, hoc a me oblatum leuidentse munus consueta beneuolentia suscipias, tuoque fauore prosequaris, obnixè rogo, vt fultum ac sustētatum eo fauoris tui praesidio lucem aspicere & in manus hominum venire, aduersarijque ac hostes Dei veritatisque magis percelli vehementiusque pudore confundi sic possint. Quorum nos audaciam, temerarios ausus, inquietas mentes atq; studia per magni Dei infinitam potētiam, sapientiam, iustitiam, bonitatemque repressa breui euersaque oculis nostris conspecturos spem concipio. Caterū beneuolentia me tua, Reuerendissime Domine, submissee ac sincere commēdans, Deum precor, longa te vita sanum diutissime dignetur, omnesque tibi felicitates, atque corporis simul ac animi bona, commodaue adaugeat atque multiplicet. Lugduni xxvi Iunij, Anno M. D. LXXVII.

PRAEFATIO AD
LECTOREM.

RATIO, lector beneuole, illustre excellensque donum homini est præter cætera animantia collatum, ad cuius normã, cogitationes suas omnes, desideria, actionesque in hac corrupta rerum natura dirigat gubernetque. Quam qui ducem deserit, vt peregrinas opiniones sectetur, ex templò seductus, in infinitas stultitias tanquam auias vias ad omnis humanitatis expertes cogitationes, & studia quasi beluina abripitur. Quod, qui rerum naturas hominumque actiones scrutari solent, homines sapientes, in ijs potissimum sic euenire rectè obseruauerunt, qui, vt sectis se peculiaribus emanciparent, ac plane astringerent, rationis vsum, & quæ verè est, scientiam

tiam abiecerunt. Hi quippe in tantâ cæcitatem prolabuntur, vt facultatum omnium, propinquorum, amicorumque, atque adeo famæ & exultationis suæ iacturam minoris faciant, quàm suis vt seâctis seâctarumque magistris quicquam derogari detrahiue patiantur: hi insuper cæco & indiscreto zelo ad seâctas, quibus sunt addicti, fouendas, magistrosque suos, quos non vt homines, sed tanquã Deos colunt obseruantque, exaltandos, tam propenso studio feruntur, vt ad diriora designanda, quàm Antiochus vnquam Epiphanes, aut alius quis magis etiam impius perpetrarit, perducere se, pertrahique sinant; velut dum arces atque oppida inuadere, templa & monasteria spoliare, demoliri, incendere, aurea argenteaque vasa, & dicata diuino cultui ornamenta

namenta diripere, virtutibus atque doctrina præcellentes viros è medio tollere, nulla religione absterrentur. Quæ me res mouit, vt hunc tractatum edere voluerim, ex cuius lectione instrui omnes possent, quantum, qui ad Caluini se doctrinam contulerunt, cumque sunt, ac si verus Dei minister & Propheta aliquis esset, amplexi, à recta veritatis semita abducti sint atque deflexerint. Quamuis autem certum hoc habeam, ex huius sectæ schola exsurrecturum statim aliquem, qui responsurus ad instar illius Passauantij aut Matagonis de Matagonibus fannis me excipiat; ego tamen scommata eorum, risus, fannas, imposturas, nihili facio, prorsusque contemno; & si vitam ac facultatem largiatur Deus, futurum spero, ne responsum, & quod

&, quod aiunt, replicam desiderent. Interea hoc exiguo labore meo, lector beneuole, quod tuo commodo facias, vtere. Deum Optimum Maximum rogo, vt suo tibi auxilio adesse, ac sancto te spiritu illustrare dignetur.

ERRATA ET OMISSA.

PAG. 1. lin. 10. lege *tanquam*. pag. 32. lin. 25. lege *quotquot sunt eius similes*. pa. 36. lin. 10. lege *Guilielmo Farello*. pag. 40. lin. 6. lege *a quibus nullis* pag. 46. lin. 2. lege *ducentumuirali coactio*. pag. 48. lin. 19. dele *ita*. pag. 49. lin. vlt. lege *D. David*. pag. 53. lin. 24. lege *ambitionis fastus*. pag. 51. lin. 8. dele *se*. pag. 62. lin. fin. pro *decla- rare* lege *ostendere*. pag. 69. lin. 5. dele *vt*. *ibid.* lin. 11. lege *vitam*. pag. 72. lin. 4. lege *valuisse*. pag. 74. lin. pen. lege *viris cognita*. pag. 75. lin. 10. lege *melius*. pag. 76. lin. 1. dele *ei*. *ibid.* lin. 5. dele *statim*. *ibid.* lin. 15. lege *eius*. pa. 109. lin. 2. pro *de* lege *ex*. pag. 114. lin. 16. lege *tribulation. eorum*. pa. 117. lin. 2. lege *emanarent*. *ibid.* lin. 24. lege *eandē*. pag. 120. lin. 1. lege *doctum* pag. 123. lin. 25. lege *spirituum Apostasiae*. pag. 126. lin. 15. lege *fiduciae*. pag. 137. lin. 10. lege *adiungit*. *ibid.* lin. vlt. lege *euentum*.

Cætera diligens Lector suo Marte haud grauatim restituere poterit.

Authoris ad Lectorem.

*Iamdudum latui, & silui fati: Exeo tandem:
Et loquor intrepidus, Bezae commenta reuincens
Falsa, quibus sanctum Christi deturbat ouile.
Nitere doctrina Patrum veterum optime lector.
Pelle novos impostores, qui toxica melle
Fucato obducunt. Cur vincit opinio verum?*

IOANNIS CAL- VINI, MAGNI QVON- DAM GENEVENSIVM MINI-

stri, vita, mores, res gestæ, doctrina, ac denique

mors, descripta per Hieronymum Hermes

*Bolsæ, Medicum Lugdu-
nensem.*

CAPVT I.

INTER omnes illas misérias,
quas post primi parentis nostri
lapsum mendatij pater, auctor
que peccati in orbem inuexit, he-
resis nullo non æuo maximas

semper turbas dedit, grauissimasque seditiones
atque discordias concitauit. Quod foedum &
horribile, perniciosissimumque monstrum,
quia ex superbo fastu, atque ignorantia prog-
natum est, idcirco hæreticus vtriusque vitij, ta-
quã à proximis propinquis ad se deriuati, quasi
hæres succedit. Quotquot enim fuerunt vn-
quam, & etiamnum sunt hæretici maiorem si-
bi fastu superbiaque turgidi, cum probitatis
tum virtutis laudem, quam qua præditi reuerà
sint, semper vendicant; vsque eò, vt & cæteros
omnes à secta abhorrentes non solum con-
temptu & vituperio, verum capitali etiam o-
B. dio

dio dignos existiment, atque insectentur; tanta verò etiam ignorantia cecitate sunt offusi, vt suæ tantummodo opinioni, quam animo semel suoque cerebro impresserunt, mordicis adhærescentes, diuelli ab ea nò possint, neque vllis rationibus ad veræ scientiæ veritatisque lucem intuendam reduci. Et nullo quidem nò tempore, occasione, aut oportunitate mendatij hic parens, pacisque & tranquillitatis publicæ hostis obnixè contendit semper, animorum inter homines vnionem turbatam diuellere, puramq; & sinceram ipsius veri cognitionem tenebris inuolutam occultare. Nec tamen hic ego diuersas Philosophorum, & eorum, qui res naturales perscrutari voluerunt, sectas, neque varia idololatriæ genera inter Gentes ipso auctore introducta commemorabo; sed eas tantum, quæ inter Christianæ religionis cultores ex ipso ortæ ac propagatæ sunt, sectas attingã. In Iudæorum populo, Egesippus vetus admodum & religione Christiana egregiè imbutus auctor, scriptum reliquit, septem inter se diuersas sectas extitisse, Esienorum videlicet, Galilæorum, Hemerobaptistarum, Mesbuthenorum, Samaritanorum, Sadducæorum & Pharisæorum, qui omnes, vt opinione, ita etiam odio inter se dissiderent. Postquam vero lex Euangelica recepta fuit, eiusdem Sathanæ instinctu, ma-

iori etiam frequentia hæretici passim prodire, exortique sunt; ex quorū numero idem Egesippus fuisse testatur Episcopum quendam, Theobutum nomine, qui primus Christianos committere, & Ecclesiæ quietem falsis propositis thesibus, vanisque opinionibus introductis turbare aggressus est. Secuti deinde sunt, qui contra *ὁμολογία* DEI VERBI, & eandem, quam cum patre habet, æternitatem hæresim inuenerunt; quorum alij clarè & apertè, alij obscure atque rectè diuinam in Christo naturam pernegarunt. Horum duces & Antesignani fuisse Cerinthus, Artemus, Paulus Samosatenus, & post illos Arius. Deinde quidam Carpocrates, eiusque gregales, qui inter Christianos omnia inter omnes communia esse oportere, atque ad eò etiam vxores, tradiderunt; sed iidem quoque carnalium desideriorum, voluptatumque effrenem licentiam confusionèque inuexerunt, quam etiam sectam per Anabaptistas nostro hoc tempore Sathanas resuscitauit. Tertio Ebion, eiusq; socij Mosaiicarum etiam caeremoniarum in Euangelica lege necessariam obseruationem esse docuerunt, quod dogma magnorum in Ecclesia motuū causa exiit. Quarta fuit Basilidis, Marcionis, Manetis secta, qui de causa peccati ratiocinantes, duo esse principia contraria inter se, eademque coæterna concu-

ferūt, bonum & malum, lucem atque tenebras; tum Stoicam quandam necessitatem in omnibus humanis actionibus bonis malisue constituerunt. Quintus ex ordine Pelagius cum sua hæresi prodijt, qui bonis operibus meritisque sine Dei gratia salutem vitamque æternam hominem acquirere, sibi que procurare posse contendit. Ibi tum deinde magicis artibus imbuti præstigiatores quàm plures & Sathanae mancipia sese vnà ingesserūt, qui idiotas & minus perspicaces, præstigijs & imposturis suis magna frequentia seductos à Christi fide auerterunt. Quos ingens deinde aliorum phanaticorum caterua secuta est, qui varias, quales sunt de spiritus sancti processione, de sanctorum inuocatione, de nostra pro defunctorū animabus intercessione, atque suffragijs, deque similibus alijs controuersijs, quæstiones erroneasque opiniones disseminarunt.

CAPVT II.

CAETERVM nostro hoc æuo eūdem illum Dei aduersarium, & pacis atque Christianæ concordiae hostem apparet præcipuas potissimasque exijs, quas recensimus, hæresibus, falsisque dogmatibus, quæ iam olim confutata fuere ac damnata, quasi in vnã massam conflatas in Geneuense oppidum, rursus inuexisse, idque Ioannis Cal-

Caluini Nouiodunensis opera atque studio, hominis, si quisquam vnquam alius fuit, superbi, arrogantis, ambitiosi, crudelis, vindictæ cupidi & denique valdè imperiti; sicut veris me viuisque rationibus deinceps demonstraturum spero; quamuis deesse non ignorem, qui aliter opinentur atque sentiant; ij nimirum, qui Theodori Bezae, Caluini in eadem ciuitate ad falsam eius doctrinam propagandam successoris, mendaciac fucata friuolaque garrulitate circumuenti atque decepti doctrinam eius minus diligenter expendunt. Subdolanus enim atque impudens hic, loquacissimusque nugator in ea sua præfatione, quam Caluini commentario in Iosue præmisit, vitam, mores, res gestas, mortem, denique huius sui antecessoris describens, eum quem magistrum, amicum parentemque suum nominat, super omnes omninò homines in omni sanctitatis atque scientiæ laude extollit, euehitque; & in narrationis suæ progreßu affirmare hoc videtur, valdè Deum Caluino suo obnoxium esse atque obligatum, tanquam honoris gloriæque diuinæ hoc tempore singulari vindictæ, & religionis Christianæ vnico assertori, quo si fuisset defuitutus, in summum Deus amittendæ suæ gloriæ, & religio, ne funditus deleteretur, venisset discrimen. Hæc postquam ego commenta & execrandas blasphemias latè cer-

nerem per Franciã vicinalque Prouincias spargi, & credi passim, fidemque atque authoritatem iam obtinuisse, non sine maximo diuini honoris præiudicio, Dei que filij Domini nostri Iesu Christi summa iniuria contemptuque, plurimorum quoque idiotarum, quique minus cauti essent, miserimo exitio, vt qui fallacibus huiusmodi & subdolis imposturis circumuenti captique sanctæ Ecclesiæ matris gregem cateruatim delerent, & ad sectam, atque erroneam Caluini doctrinam se adiungerent, hunc libellum in lucem edidi, vt clarum facerẽ, quis & qualis iste Calvinus fuerit, quantumque aberrarint, falsique sint, qui ob eam, quam de eius virtute, morum sanctitate, doctrinæque præstantia opinionem conceperant, leuitate quadam, inconsideratoque & imprudenti zelo eius sectam & doctrinam sic sunt amplexi, vt se ei quasi deuouerent & astringerent. Ergo reiecta in aliud opus, quod propediem post hoc sequetur, vita ipsius Bezae, & quemadmodum lasciuus poeta per omnis generis vitia & turpes voluptates volutatus, repente Doctor factus ad diuinã scripturam, & quæ inter cœteras difficilima est, & maximi momenti, D. Pauli ad Romanos Epistolam interpretandam accesserit, his inquam in aliud opus dilatis, nunc honorificos illi titulos, quibus suum Beza parentem,

magi-

magistrum, amicum affectit falsoque exornavit, detrahere, ac simul omnia his, quæ à Beza affinguntur, contraria in ipso habuisse demonstrare conabor: Deum testatus, omnesque cœlestis regni ciues & quotquot sani iudicij sunt homines, nihil me neque ira, neque inuidia, malevolentiaue concitatum, transuersumque actum, vel præter veritatem, vel cōtra conscientiam dicturum scripturumue; existimare autem, secus si faciam, & diutius hoc opusculum supprimam, diuini beneficij immemorem, etiam conscientiaē reluctaturum fuisse. Antehac enim diu est, quod emendationis reformationisque alicuius spes me, ne facerem, retraxerit; qua frustrari me, & in deterius res magis ac magis indies prolabi & veritatē mendacio obnubilari cum animaduernerem, diuturno desiderio meo satisfacere tandē conscientia urgente sum coactus.

CAPVT III.

INsignis ille Philosophus Plato, qui excellentibus à Deo Opt. maximo ingenij dotibus exornatus fuit, Rēpub. constituit, cui timorem atque verecundiam præfecit. & præclarè quidē; nisi enim ad custodiam ciuitatis hi custodes inuigilent, modestiam tueri admodum est difficile. Nā simulatque illi vel indormiscūt, vel se planè

subducunt, omnia pessum eunt, & vnusquisque à recta semita aberrans, rationis terminos egreditur; ita quidem, vt cum barbarissimis & omnium immanissimis, immo cum ipsis demonibus, si mendacia pallianda, veritas obscuranda seu suppressenda sit, certare atque contendere possint. At verò Theodorum Bezam pudorem atque verecundiam procul à se omnem exterminasse, cum ex alijs eius scriptis reluceat, tum in ea præfatione, quam diximus, clarissime ipse declarauit, in qua ex diametro cum veritate pugnantia, persuadere tamen contendit, magistrumque suum, parentem atque amicum, quasi in cælum laudibus efferre conatur, non aliter ac si omnes retrò homines in omni virtutum atque doctrinarum genere post se longè reliquerit. Inter cæteras verò dotes, quas ipse affingit, admirabilem illi mansuetudinem & benignitatem attribuit, & ad ignoscendum, à quibus læsus esset, supra modum facilem fuisse prædicat: quamuis animo valde iracundo, & maligno fuerit; & ita quidem obstinatè maligno, vt quas semel contra quem iras concepisset, nunquam deponeret. Testimonio esse potest de Michaele Villanouano Medico, cui Serueto cognomen etiam fuit, historia, homine arrogantissimo et insolentissimo; quod, qui eo vsi in Charlieu sunt, vbi sub annum circiter 1540.

apud Riivoire est commoratus, testari possunt. Inde ex Charlieu ob ea, quæ illic stolidè & insolenter designauerat, migrare coactus in Delphinatum concessit. Ex quo loco ad Calvinum Genevæ commorantem, (fuit hoc anno 1546.) literas scripsit, & vnà librum manu descriptum, cum triginta epistolis suis misit, in quibus Calvinum de erroribus, quos ex eius de doctrina Christiana institutionum alijsque libris collegerat, cum non leui eius & quod profitebatur dogmatis nota admonerat. Quam eius reprehensionem iniquissime ferens immortale aduersus Seruetum odium concepit & necem ei machinatus est. Nam hoc eum animo fuisse literæ fidem faciūt, quas Idibus Februarijs eodè ipso anno ad Petrum Viretum Lausannæ tum commorantem manu sua scriptas dedit, quarum hæc fuit inscriptio: *Eximio Domini nostri Iesu Christi seruo Petro Vireto, Lausannensis Ecclesie Pastori, Symmiste charissimo.* Inter cætera autem quæ in illa epistola de Serueto sunt, hæc scribit etiam: *Seruetus cupit huc venire, sed a me accersitus. Ego autem nunquam committam, ut silem meam eatenus obstrictam habeat. Iam enim constitutum habeo, si veniat, nunquam pati, ut saluus exeat.* Hæccinne, rogo vos, verba sunt hominis utque adeò mansueti, usque adeò benigni, utque adeò ad condonandas iniurias facilis? Deipline volun-

tate accidit, quòd hæc epistola ad ræas manus delata sit, quam ego multis admodum honoratis viris sæpè ostendi, & etiamnum, vbi eadem sit, noui. Cæterùm parum foret verbis eum à Christiana pietate alienis vsus fuisse, si non etiam effectum ea suum sortita essent. Nam omnes postea modos peruestigauit, quibus homini nocere, necemque procurare posset; & scripsit idcirco ad R. Dominum Cardinalem Turonium, eo ipso tempore Regis per Galliam vices gerentem, Seruetum de hæresi accusans; Vnde Cardinalis in risum vehementer solutus; Hæreticus, aiebat, hic hæreticum accusat. Has quoque literas, & mihi, & pluribus alijs illustrissimi Cardinalis Secretarius Dominus de Gaurè ostendit. Sed eodem quoque tempore à Caluino instigatus Guilhelmus Trie, de eadem re Lugdunum atque Viennam literas misit, factumque hinc est, vt in carcerem Seruetus abriperetur, ex quo tamen ipse postea elapsus est.

CAPVT IIII.

Lapsus igitur Viennæ ex custodia Seruetus, indeque fuga se proripiens Anno 1553. in Italiam, idque Geneua, iter habuit. Erat autem dies Dominicus is, quo Geneuam ingressus est, neque cogitabat illiè subsistere, sed metu Caluini progre-
gredi

gredi, nisi securitatem sibi eo die per statuta & priuilegia ciuitatis fuisset pollicitus; Sed hæc quidem priuilegia Calvinus nihil moratus, simulac certior de aduentu in urbem Serueti factus est, Nicolaum ministrum suum accusatorem submisit, qui ipsum in ius vocaret, & postri diè Antonium fratrem suum, qui pro ministro cautionē interponeret, subornauit; atque adeò tanto feruore tamque ardenti studio ipse, eiusque socij neci eius procurandæ institerunt, ut viuus lento igne exustus tum fuerit, cum huius adeò mansueti, adeò ad condonandas offensas facilis parentis, magistri, & amici Theodori Bezæ permagno desiderio & voluptate. Non sum nescius hic, me idem responsum relaturū, quod Calvinus ipse ad se purgandum attulit in eo libello, quem cōtra errores Serueti post eius necem contempsit. Nam cū animaduerneret, multos hac cæde, quæ Geneuæ facta esset, offensos, eo, quod nō ita pridem librum in lucem emisisset, in quo, Hæreticos esse è medio tollēdos, pernegauerat, ut inuidiam declinaret, librum, quem dixi, contra Serueti errores conscripsit, Scabinos, Magistratum atque Iudices Geneuenses, seque ipsum seueræ huius animaduersionis authores esse, pernegans. Neque enim Geneuenses, sed Ecclesias Tigurinam, Bernensem & Basiliensem capitalem contra

Seruetum sententiam scripsisse, Geneuensesque, sic ipse affirmat, executores latæ ab illis Ecclesijs sententiæ tantummodò extitisse; quod valde triuolum & manifestè falsum esse, ex eo ipso libro deprehendas licet, in quo inter cætera mortis supplicium per Tigurinas Ecclesias ipsi Serueto decretum esse asseruit. Nam, vt cuius, inquit, constare possit, me verum dicere, literas hic Procerum Tigurensum proferā, quæ, vt breues simus, testimonio esse queant, & cæterarum omnium, quæ eiusdem argumenti sunt, loco. Sic Calvinus. At, qui librum hunc de Serueto morte & erroribus euoluit, & diligenter, quas producit, Tigurensum contra Seruetum literas examinat, nihil in eis reperiet grauius, neque quod de eius nece dictum videri posset, quàm hoc tantummodò, quod sequitur; *Vestrum sit videre, quomodo temeritate Homini huius corceatis.* An hic vila mortis sententia? Non hæc idè scribo, quòd eadem turpissimi monstruossimi que heretici, qualis Seruetus fuit, improbem. Is enim omnium, quotquot viuunt, pessimus fuit & indignus planè, qui in hominum societate versaretur, estque hoc mihi in votis quàm maximè; vt quotquot sunt eius exterminatos, Ecclesiamq; viperis pestibusq; huiusmodi purgatam videre possimus. Sed huiusce rei causa hoc vrgendum putauit, vt Sathanæ astum

ob oculos ponerem, qui, vt simplices, rudes, & nimium credulos decipere posset, elegantē nobis præstigiatorē sulcitauit, quem sic instruxit, vt hominem improbilissimum aliàs, immanissimumque & vindictæ cupidissimum, speciosis titulis, tanquàm summè benignum, clementem, & in cōdonandis iniurijs facilem extolleret, ornaret, fingeret. Sed maliciosi ipsius ingenij ex eadem ad Viretum epistola manifestum etiam extat indicium aliud, his verbis expressum. *Vnum praterieram, Petrum Ameum Chartularium teneri mea causa in carcere iam vltra quindecim dies. Nunc crudelitate accusor a quibusdam, quod vltionem tam obstinato animo prosequar. Rogatus sum, vt me velim deprecatores interponere. Negavi, me id facturum, donec mihi cōstet, quibus me calumnijs grauauerit.* Hæcine hominis mansueti, clementis, benigni, iniuriarum immemoris ac facilis ad ignoscendum, qualem facer ille Propheta Beza descripsit, verba sunt & sententiæ?

CAPVT V.

ED nimium his immorati sumus, vltèrius porrò progrediendum est in vita actionibusque Caluini contemplandis, quem probitatis morūque & doctrinæ laudibus Beza tantopere extulit. Eius itaque mores primū actionesque spectemus, deinde quæ doctrina fuerit, videbi-

mus. Nihil iam de natiuitate dicam, quæ in annum 1509. incidit, quo Nouioduni Picardiæ in lucem editus est; neque etiam commemorabo de patre eius Gerardo Cauuino aliud, nisi impium hominem fuisse, & in Deum maximè blasphemum, quod de illo testimonium præcipui aliquot ciues Nouiodunenses interrogati perhibuerunt, Notariusque legalis in publicas tabulas retulit, quarum exemplum cuidam Bartelier, Dominij Senatusque Gencuensis Secretario, Nouiodunum huiusce rei gratia, vt in vitam atque mores Calvinini inquireret, & qualis adolescens fuisset exploraret, præcipue misso, est impertitus. Quod ego testimonium publicum apud hunc vidi, & in ipsiusmet manibus inspexi, & idcirco, vt rem verissimam, commemorare possim. In quo quidem testimonio etiam hoc erat adiectum, Calvinum, cum curatum illic beneficium, & aliud Sacelli cuiusdam sacerdotium obtineret, Sodomitici sceleris conuictum in vitæ discrimen venisse, vt igni, quæ huiusmodi sceleris ordinaria & legitima est pœna, concremaretur; Cæterùm Episcopi vr̄bis cōmiseratione pœnam moderatam, vt cauterio candens eius humero liliū inureretur. Quo probro confusus, neque talem ignominiam ferens, vtrunque Ecclesiasticum beneficium in pastorem Nouiodunensem

sem transtulit, & ab eo certa pecuniæ summa accepta, in Germaniam, deinde in Italiam profectus est, fortunæ, si quam sibi propitiam inuenire posset, se permittens. Illic tum Ferraria iter faciens, à Ferrariensi Duce eleemosyna donatus est. Cæterùm silentio prætereire nolo No- uioduno discedentem, cognominem immutato, Caluinum se pro Cauuino vocitasse, siue imprudentem, siue consulto & de industria, suis quia hoc nomen moribus conueniret, quibus malignum illum & vindictæ cupidissimum Caluinum expressit, cui Iuuenalis, cùm in eum xiiij. Satyram scriberet, hunc versum tribuit.

At vindicta bonum, quo non felicius vllum. Sed fuit etiam, cum se Carolum de Heppe aut Happe oppidò appellaret, & in omnibus literis subscriberet.

CAPVT

NON est verò nobis in hoc amæno itinere subsistendum, ad eius in Geneuensem urbem ingressum, qui in annum circiter 1537. incidit, progrediamur, subtiles eius machinationes & studia spectaturi. Hic in sedulo forum & ad res nouas proclium Ministrorum, quorum ipse fructus erat, ordinem cooptatus, statim post, cæteris in eadem vrbe Ministris collegis suis Guilhelmo, Farello & alteri cuidam Courault diem Dominicam in Venetis, & illius in hunc ferias transferendas esse, cœnamque pane fermentato, non autem, sicut hactenus vbique conueuisset, azyano administrandam, quod magnum id ad Papatus exitium momentum allaturum esset, exposuit, persuasitque; ita vt ei vterque eius socius eodem, quo ipse, spiritu agitatæ statim assenserit, iunctique simul libellum supplicem, quo vtrunque postularetur, Senatui porrexerint: Senatus autem, antequam quicquid decerneretur, id ad Bernenses vicinos, suosque socios & fœderatos referendum censuerunt. M. si nunciij sunt, & responsum fuit, nihil facile innouandum videri, neque antiquas consuetudines temere infringendas, quod ad nihil aliud, quam ad non necessarias offensiones sine fructu aliquo excitandas valeat; nihilominus

ominus daturus se operã, propediẽ vt Synodus
 Laufannæ ad vtrunque hunc articulum discu-
 tiendum coeat; vbi quicquid concludatur de-
 cernaturque, hoc obseruãdum esse. Hoc respõ-
 so accepto tres illi Ministri Farellus, Caluinus
 & Courault à Senatu vocati fuere, vbi lectus
 Bernensium literis amicẽ rogati sunt, Ber-
 nensium Dominorum consilio acquiescere, ni-
 hilque nouare vellent. Caluinus improbari
 sententiam suam non ferens, & omnes idcirco
 vias rationesque, quemadmodum voti com-
 pos fieri posset, perscrutatus, cum vtroque suo
 collega deliberat; qui tandem, turbarum inter
 ciues & discordiarum semina spargenda, ple-
 bemque, satis alioqui ad seditiones pronam,
 aduersus Syndicos, gubernatores, & minores
 Concilij Proceres commouendã, statuunt; cer-
 ta spe freti, in eiusmodi vibis atque ciuium dis-
 cordia, dum nemo contra se obijceret, hoc,
 quod constituissent, consequi se atque exequi
 posse.

CAPVT VII.

Inter ea accidit, vt mense Februario
 Anno 1537. quidã Legier l'elchaut,
 & alij dissoluti & lasciuu aliquot a-
 dolescentes, ciuium filij, quod per
 urbem, die quodã ex pileis flosculorum loco

C

por-

porum gestantes vagabundi discurrissent, ad carcerem traherentur. Hos Farellus in carcere inuisens duris admodum verbis obiurgat, multisque iniurijs onerat; erat enim homo supra modum iracundus, immoderatiq̃ & intemperantis ingenij, cuius rei, qui illo aliquando vfi sunt, testes esse possunt. Proceres vero cū maturus secum, quod à captiuis adolescentibus designatum erat, ex iuuenili leuitate commissum esse expendere, verbis serio admonitos atque obiurgatos relaxarunt. Hanc ministri occasionem vociferandi, & pro concione in magistratum inuehendi cupide arripuerunt. Inter cæteros Courault gladiatorie se in iugestu iactans, infinita in eos conuitia atque probra cōiiciebat. Decimo die Martij, qui erat Dominicus, quo etiā frequens Senatus cōuocatus erat, Riuis Calvinus pro concione in hæc verba prorupit: Senatus seu Concilium, quod habendum esset, Diaboli concilium esse, pluraque alia probra sædaque conuitia in ipsos Proceres Dominoque euomuit, seditioni ac tumultu sic viam sternens. Hæc ego quasi ad verbum ex libro Rubro, qui in Curia ciuitatis asseruatur, exscripta recito, exemplumque eius, si quis cupiat inspicere, etiamnum, vbi sit, scio. Duodecimo Martij allatae sunt à Bernensibus Dominis literæ ad Geneuenses, quibus

bus nunciabatur Synodum, de qua ante à per-
 scripsissent, ad vltimum eiusdem mensis diem
 Lausannæ indictâ. Quæ literæ Farello & Cal-
 uino, eam ob causam in curiam à Senatu voca-
 tis, lectæ sunt, ijsque vt ad eam irent manda-
 tum fuit; quos etiam, ne sic amplius in concio-
 nibus publicè magistratum proscinderent ac
 probris onerarent, amicè obtestati sunt: sed si
 quos vitijs obnoxios, quorum vita esset im-
 proba, nosset, eos, postquam quod ipforum
 muneris esset, fraterne secundum Euange-
 licam doctrinam increpassent, sicq; illi corrigi
 nollent, ad magistratum deferrent; qui offi-
 cio suo non defuturus, sed pœnis à lege præ-
 scriptis delinquentes atque noxios coerciturus
 esset. Quæ illorum exhortationes atque pre-
 ces non tantum apud Farellum, Caluinum &
 Courault, ministros habuerunt ponderis, vt
 debacchari & aduersus Dominos suos vocife-
 rari, eosque maledictis proscindere desisterent.
 Tandem itaque minas addiderunt, grauesque
 ijs, ni desisterent, pœnas interminati sunt: sed
 hoc quoque frustra fuit, & ne quidem edictis
 illis, minis que terri aut à maledicendo abduci
 potuerunt. Omnium vero maximè Courault
 insolentibus admodum mordacibusque in e-
 os verbis inuectus, ebriosos porcos appellabat,
 immò verò maioribus iniurijs proscindebat.

Eiusdem mensis vicesimo sexto die electus ex senatu, qui ad Synodú Lausannensem Legatus Geneuensium nomine proficisceretur, Ioannes Philippinus, addita, pro se duobusque ministris, Farellio & Calumo, qui, vt dictum est, ad Synodum etiam abiire iussi fuerant, pecuniá. Qui, tametsi Lausannam quidem venerint, superbia tamen fastuque turgidi, nunquam aliorum ministrorum congregationi interesse voluere; ita quidem, vt ociose intra extraque oppidum oberrantes, ne semel quidem in eorum cœtu comparuerint. Iudicent iam hic æqui, & sani rerum estimatores, quo huiusmodi homines spiritu agitati fuerint. Dominico die, septimo scilicet Aprilis, Courault pro concione multo etiam petulantius in ipsos Dominos veciferando debacchatus, & in hæc verba prorumpens, Syndici, inquit, nostri cereos pedes habet; & paulo post, nihil aliud existimare Syndicos sibi que regiæ Dei persuasum habere, quàm ranarú regnum esse. Eiusdem mensis decimo nono die à Bernensib. literæ allatæ fuerunt, quibus rogabant Geneuenses, dare operam velient, ne ab Ecclesiarum suarum ritibus discederent; sed ceremonias & statuta, in superiori Lausannensi Synodo ordinata, sequerentur. Farellus & Calui-

Calvinus vocati ad Senatum, aderant, cum hæc literæ legerentur, quos deinde rogare non destiterunt, ne quid novare, sed idem plane, quibus Bernenses Ecclesiæ, rribus uti vellent, quippe quos Geneuensis Respub. observaturam se esset pollicita. Ac quoniam non dissimulabant, indicijque è suggestu quibusdam, dum verba ad populum facerent, non se parturos satis innuebant, additæ aliæ preces sunt, rogati que, tantum biduo post, xxj. Aprilis die, in solenni Paschæ festo (Anni gratiæ xxxvii. initium hoc erat) à novandis rebus abstinere. Quod si facerent, duros se operam polliciti sunt ut in ea Synodo, quæ Tiguri ante Pêtecosten celebranda esset, eorum ratio, eiusq; quod ipsi postulassent, haberetur.

CAPUT IX.

EO, quem dixi, xix. Aprilis die ad Præfatos de Gez & Ternier hæc relata res est, & cum eis de ea communicatum, qui, in cæremonijs & cœnæ administratione vna eademque per omnia ratio ut observaretur, neve aliqua mutatio fieret, duros se operam sunt polliciti. Et quidem quòd e mane Courault post amicas, & singulari ex affectu profectas obtestationes, quibus sæpe tum ipse, tum eius quoque socij sollicitati fuerant, spre-

tis etiam seueris illis, ne in magistratum inueherentur, ne uè opprobrijs hūc & iniurijs incesserent amplius, edictis, maiori quàm vnquam insolentia in eos declamauerat, cōcionandi officio, atque munere ei tum interdixerunt. Et eodem die is, quem vocant Galli le grand Saultier Farellum & Caluinum in suis quemque ædibus etiam conuenit, ex Senatus sententia mandatoque, vt ne alio, quàm Ecclesiæ Bernenses consueuissent, modo cœnam exhiberent, & ne quicquam innouare vellent, rogaturus. Cui disertè rotundisque verbis parituros se, & quæ Bernenses ordinassent, obseruatuos pernegarunt; idque illorum responsum ipse ad Senatum retulit. At Courault contrà, quam ei pridè mandatum fuerat, in Paschæ Vigilijs, xx. Aprilis die, ad S. Seruatium suggestu conscenso, maiores in magistratum, quam vnquam iniurias & contumelias effudit. Ob quam contumacem rebellionem in carcerem abductus est. Quod simulac Farello & Caluino fuisset renunciatum, ad Senatores in curiam ingressi, inter alia nimis quam arroganter & peraudacter prolata verba, quæ Christianam modestiam minime decebant, Farellus pleno stomacho in hos sermones prorupit; Factum ab illis nequiter atque improbè, sicut essent etiam nefarij, improbi, & iniqui, quorum
 confi-

consilio, atque opera in vincula coniectus Courault esiet, quicquid hoc factum approbarent. Quas tantas iniurias & contumelias, licet in ipsius Concilij confesso in presentes Dominos protulissent, rogati nihilominus iterum sunt humanissimè, Bernensibus ut Dominis morem gererent: Sed iterum illic expresse negarunt & domum quisque suam reuerfi sunt. Nihilominus Proceres metu valdè consternati, ne, si aliter, quàm consueuissent & Bernenses fœderati atque socij eorum vellet probassentque, cœna administraretur, cõfusionis turbationisque inter ciues fomentum hoc atque causa esset, etiam tertio magnum Saultier ad Farellum & Calvinum miserunt, ut hoc ab eis contenderet; Sed constanter rotundèque etiam tertio recusarunt. Cæterum Dominis neque hoc satis fuit, sed cum omnes sibi vias incundas censuissent, quibus à ciuitate, cui præerant, tumultum auerterent, & ad Bernensium se voluntatem, quo ad sacrorum in suis quoque Ecclesijs ritum conformantes, in eorum amicitia persistere possent; hoc etiam quartum consilium cœperunt, ut Dominum Ludouicum Diesbachium, apud Bernenses nobilitate generis clarum, admodumq; honoratū & magnæ auctoritatis

virum, qui tum forè sub meridiem Geneuam ingressus erat, adirent. Quem, postquam ei Bernensium literis de iisdem retinendis ritibus exhibuissent, & simul proteruam obstinatamque ministrorum suorum, Farelli & Caluini, rebellionem, à nullis hoc precibus impetrari posset, exposuissent, rogarunt, dignaretur ipse quoque ad hanc in cæremonijs concordiam eos exhortari, & ne quam tumultuandi ciuibus vicinisque subsannandi occasionem dare vellent, commonefacere. Quid ministri autem Farellus Calvinusque, tantine viri auctoritati cesserunt? minimè hoc quidem; sed neque Domini de Diesbach ratione vlla habita, certe nò maiori, quam qui hoc antea sollicitarant, in obstinatione sua perstiterunt, nihil se facturos plane professi. Atque eccum tibi præclarum & illustre eius, quam Beza inter sanctum diuinumque Paulum, & suum parentem, magistrum, amicum Calvinum instituit, comparationis exemplum, argumentumque. Et illius quidem hæc vox est; quis conturbatur inter vos, & ego non vror? Hic autem vniuersam videt Ciuitatem commoueri propter eam, quam introducere nitebatur consuetorum rituum mutationem; quæ inde inter Bernenses & Geneuenses provenire inimiciæ possent, huius oculis proponuntur, neque quicquam mouetur sic tamen;

sed manet totus inexorabilis, obstinatusque persistit. Quid est, si non Diabolica hæc est & infernalis obstinatio? Vestrum, quicumque estis viri boni, & cordati, iudicium appello.

CAPV T X.

Hanc duorum ministrorum tantam animi durtiem & obstinatam contumaciam postquam Syndici atque magistratus perpexissent, turbe muneris crediderunt, ne qua mutatio in cœnæ, quæ postridie administranda erat, & ceremoniis fieret, providere, & quæ hinc exori posset, offensionem obviam ire, ideoque concionandi prouinciam per urbem, & quantum Geneuesium se extenderet iurisdicção, illis ademptam, cuidam Henrico Mario, vt is postridie, ipso Paschæ festo, & concionaretur, & cœnam distribueret, mandarunt. De quo Farellus et Caluinus certiores redditi, Marium hunc domi suæ conuenerunt, & infinitis in eum probis comectis, quem arrogansem, temerarium, superbum vocitabant, tantum quæ officium tantamque functionem accipere & usurpare ausus fuisset, non solum duris verbis increparunt, verum eiectum insuper extra fideliū reformati illius Euāgelij cœterum excomunicarunt, & anathemate percusserunt, seculo Dei

iudicio, & quam comminabantur, sempiterna damnatione, hoc si munus suscepisset, propositis. Quibus tam atrocibus minis perculsus miser hic Marius, pollicetur, minimè se facturum, neque fecit; postridie enim non est reperi- tus, cum se vel abdidisset aliquo, vel peregre extra urbem profectus esset. Farellus autem & Calvinus, quod edicto prohibiti fuerant, hic in Riio, ille ad S. Seruatium suggestum conscendunt, at cœnam non distribuunt. Vnde graui- ter urbana vicinaque plebs, quæ ad cœnam parti- cipandam conuenerat, offensa, tumultuari cœpit. Quin vt seditionem concitarent, con- traque magistratum & gubernatores plebem commouerent, mille illos opprobrijs, mille cõ- tumelijs inceserunt, artificio, si, quod res est, fa- tendum sit, vere Diabolico, & ex odiorum, dis- cordiarum tumultuūque parentis, antiqui ho- stis, officina producto eiusque vatriciem redo- lente. Theodorus Beza quidem, in magistri sui, parentis & amici gratiam in ea, quam diximus, perbella præfatione secus multo de hac re lo- quitur, totamque hanc Historiam, cuius me au- thenticum exemplum vidisse, & etiamnum, vbi extet, & vnde repeti queat, nouisse, affirmare possum, præterit, simpliciter proscriptum nar- rans, & causam addens, quia in ea vrbe, quæ tumultu, turbis, factionibus mirè diuisa, & in

qua

qua tanta omnium rerum confusio esset, cœnam dispensare recusasset. Sed hic eius prætextus nimis est leuiter tinctus atque adumbratus, quippe cum satis constet, hos eius conatus, hunc scopum, hoc præcipuum desiderium fuisse, vt cœnam fermentato pane ministrandi nouum morem introduceret. Quod desiderium suum animo postcâ semper quasi occlusum occultumque tenuit, donec proximis hisce annis, quando per aliquot Franciæ loca concionari suæ sectæ hominibus indultum fuit, manifestè declararet, à quo tempore, ipso auctore, in illis locis, in hanc vsque horam sic ea per ministros dispensatur; eandemque nouam rationem Geneuam reuersus, introduxisset, nisi Geneuensibus deliberatum consuetutumque fuisset, à Bernatium Ecclesiarum consuetudine cœrimonijque non discedere. Quo licet animo essent, cauere tamen non potuerunt, quo minus multa Calvinus pro arbitrio mutaret in nouaretque, contrà quàm apud Bernenses in vsu & consuetudine essent; tam erat ad mutandas nouandasque res propensus. Exempla sint; quod Mercurij diem festum esse voluerit, vsque dum concioni finis esset impositus: quod Bernenses non sequuntur, qui idcirco quasi illudentes Mercurij hunc diem, festum Caluini per iocum appellant: deinde, quod

Nati-

Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, Circumcisionis, Annuntiationis, Ascensionis festa abrogauit, quæ Bernenses in suis prouincijs obseruant, & ab omnibus obseruari mandât, pœnis contrâ transgressores, qui per illorum prouincias atque dominia opus tum exerceant, cōstitutis; quales contra Geneuæ ijs, qui officinas tabernalesque occluserint, neque opus illis diebus exercuerint, infliguntur, quos etiam carceribus mancipât: tertio, quod constituit, ne hoc ipso Natalis Domini festo, vel Geneuæ, vel in parrocijs Geneuæ subiectis cœna distribueretur, sed Dominico, qui hanc proximè, vel præcederet, vel sequeretur, quod etiamnum hodie sic obseruant omnes Ecclesiæ, quæ Caluino, eiusque Religioni mordicùs adhærent; Bernenses contrâ antiquâ suam consuetudinem retinēt: Iam quartò, estnè ab illo introductum, quod Geneuæ primo Dominico die, qui mense Septèbri occurrit, cœna porrigatur, quod neque Bernenses, neque Cantones reliqui, à quibus sacrificium est abrogatum, sequuntur. Silentio prætercoeam, quæ est in Sacramento Baptismi, in ceremonijs diuersitatem, pluresque alias ineptias, quarum primus inuentor idcirco haberi uoluit, ut maior cæteris excellentiorque videretur, seque supra alios efferre posset; nimirum qui instituerit ordinarique multa melius, quam in alijs

alijs locis alij, qui se etiam reformatæ Religio-
nis esse profiterentur, ordinassent. Hinc est,
quod parœcias Bernensium angustas popinas,
ministros Caupones appellare consueverit.
Quod tum faciebat præcipuè, cum vel in fami-
liari colloquio, vel per literas Geneuã aliquos
p̄trahere niteretur. Cuiusmodi me eius literas
vidisse palam profiteri pollum, quas Domino
de Fallais, cum is Argentorati esset, destinaue-
rat. En tibi autem eius verba. *Si, ait, cogitas, tibi que
in animo est, in hos Sabaudia fines secedere, meum est cõ-
siliu, ne in Bernensium prouincia subsistas, vbi non sunt,
nisi male ordinatæ popinæ & ministri v: plurimum Cau-
pones, sed Geneuam si te conferas, quam ad instar Hieru-
salem aliquã viri doctrina & multarum virtutum splē-
dore clarissimis mirifice exornatam intueberis, incredibi-
le gaudium consolationemque es percepturus.* Ut con-
cludam ergo, maiora aggressus est Beza, quàm
efficere & præstare queat, qui se existimauit ho-
minibus per suas nugas posse, tanquam incan-
tationes aliquas, sonum inducere, vel tenebras
eorum oculis offundere, veritatemque compo-
sitis ad fallendum verbis obscurare.

CAPVT XI.

Cognoscenda vero sunt, quæ circa ip-
sam Caluini proscriptionem conti-
gerunt, ea que ex libro Rubro, in quẽ
ea relatata sunt, depromemus. Postri-
die

diè Paschæ, xxij. Aprilis, Concilio ducentum virali, coacto, relatū de Farello & Caluino ad plenum est, quàm illi frequenter scilicet admoniti, quàm amicis sæpè precibus sollicitati fuerint, quibus contemptis, non solum inexorabiles, sed obstinati, rebelles atque edictorum Senatus per intolerabilem contumaciam transgressores permanserint, vt hæc à nobis sunt paulo antè exposita. Sed Magister Henricus Marius, quem diximus, quæ ad ipsum pertinebant, & quas illi iniurias, quasue minas intentassent, minime etiam dissimulabat. Quibus omnibus diligenter ponderatis in hoc ducentum virali Concilio atq; cœtu deliberatum conclusumque fuit, vt Farelus, Caluinus & Couraultus propter summam obstinationem & contumacem arrogantiam vrbe, dominioque Geneuensi excederent & in exiliū irent; cœremonia autem vsu & consuetudine per Bernensium Ecclesias receptæ & in postrema Lausannensi Synodo comprobata in Ecclesia Geneuensi etiam & huic subditis parœcijs nihil immutatae obseruarētur. Postero die in pleno Senatu, siue generali, quale tū habitū fuit, Concilio decretum, rata vt haberentur, quæ pridie ducentum viri deliberassent. Farelus autem & Caluinus, qui se in ædes suas abdiderant, proscriptionis huius suæ nuncio accepto, & certiores reddi-

redditi, plebem contra ipsos valde concitatam, clam vrbe excefferunt, & fuga sibi magna celeritate consuluerunt. Hæc vera & syn-cera Calvinianæ proscriptionis causa est. Quis enim non plus fidei accommodandum magistratui, ijsque tabulis censeat, quas ex huius mandato publicus & Ordinarius Secretarius confecisset, quàm priuato alicui homini, amore & studio eius, de quo testimonium scribere velit, nimium incenso? præsertim, si eius quoque priuati vita & mores nota non careant? Sed huius hominis vitam, res gestas ac mores amplè & ad viuum propediem descripturum me, quod ante quoque sum pollicitus, spero, bonam à bonis syncerisque viris, ab alijs ei doctrinæ planè immerfis malam proculdubio gratiam initurus. Nunc quemadmodum Geneuam reuersus sit, dicendum, quã rem Beza aliter etiam & contrario, quam gesta est, modo describit, quod quidem optimi grauesque viri non ignorant. Nam literis, quas ad primarios Geneuensis Reipublicæ viros frequentes magna cum importunitate scripsit, direxitque, nomen tamen multorum, qui apud Germanos in existimatione erant, tanquam ab eis scriptæ essent, e mentibus, & cautè atque iustiliter excogitatis, huiuscemodi artibus tantum

promouit, vt earum in oportunitate victi Gene-
 uentibus, diuiniendum reuocandumque eum
 suos miseret. Vnde, quod Pez de hoc eius re-
 ditu scribit, contra animi sui sententiam Gene-
 uam in reuocatum, confensumque eius, De iu-
 dicio, nisi huic vocationi pareret, proposito,
 extorquendum fuisse, iugæ sunt, logi sunt, at-
 que fabule, ad decipiendum incautos & nimi-
 um credulos simplicisque idiotas excogitatae;
 quales iugationes infinitas alias intermiscet, vt
 parentem, magistrum & amicum suum laudan-
 do extollat; nimum, quod Argentorati tan-
 quam thesaurus aliquis à doctis receptus sit;
 quod Theologiam eam magnam omnium ad-
 miratione illic sit processus; quod inter præci-
 puos Theologos, qui ad V Vormatiense & Ka-
 tilsbonense Imperium comiti, proficisceretur,
 omnium, qui per Germaniam sunt, Theologo-
 rum calculo ac suffragijs delectus sit; ita quod
 Melancthon etiam tunc nõ aliter, quàm The-
 ologum cognominauerit, singulari hoc eum
 honore dignatus: quod Senatus Argentoracẽ-
 sis ægre illum dimiserit: quod Ciuitatis iure do-
 natum prebendæ redditus retinere voluerint,
 quos professionis salarium ipsi attribuerant:
 quod hoc tamen ab omni cupiditate alienissi-
 mus facere recusauit, neque, vt vel quinquan-
 denarius est, ex eis abiciatur, ab eo impetrare po-
 tuerint.

tuerint. Et mille similes ineptias ad incautos & simplices inescandos capiendosque intermiscet, quas ego prætereo; Sed ei non nihil immorari libet, quod tanta cum impudentia affirmat exemplo S. Pauli suis ipsius expensis Ecclesiæ ipsam interuiuisse. Nam secus se rem habere, norunt omnes, quibus ipse notus fuit, quiue cum eo Genevæ sunt versati. Principio centum coronati annui ipsius salarium erant. Deinde à typographis, quorum in imprimendis suis operibus opera utebatur, in singulas siue paginas siue folia eius monetæ binos asses auferbat. Tertio, pauperum pecuniam atque loculi eius fidei commissi erant; in eos autem bonæ pecuniæ summæ inferebatur. Nam præter quater millenos Francos, quos vno tempore Nauarræ Regina, iam vita functa, Francisci primi quondam Regis soror, eò miserat, etiam ipsa Ferrariæ Dux satis amplam aliam summam, tum plures alij nobiles viri atque foeminae suam quique conferebant: non deerant & mercatorum collationes hoc sine factæ, vt lanificium illic, arte lanei panni conficiendi in Geneuam introducta, institueretur. Hunc enim rumorem Calvinus ad insidiandum pecuniæ, eamque ad se attrahendum commodum atque accommodatum longè lateque sparserat. Quarto, Genevæ è viuis excessit quidam, cui nomen P. David, Hanno-

nienſis, qui Geneuam religionis illius ſtudio commigrârat. Moriturus autem bis mille coronatos pauperibus teſtamêto reliquit, executoribus huius ſuæ voluntatis deſignatis Hannoſienſi quodam, Maldonallum cum vocabant, & altero Sainct-Andrea, qui vel erat tum, vel breui pòſt Geneuſis miniſter eſt factus, & Caluino; cui, cum eſſet peculij pauperum adminiſtrator & quaſi quæſtor, tradita comiſſaque fuere duo hæc coronatorum millia. Ex qua ſumma quingenti inter ſummè intimos eius amicos diſtributi fuere; Vireto viginti quinque, Farello viginti, & ſuæ quæque portiones, quæ dixi Maldanallo, Sainct-Andreæ, alijsq; adnumeratæ; quid vero mille quingentis actum, & in quos uſus expenſi ſint, quis facile dixerit? explorare hoc fanè nullus poterat. Vnde pauperum magnæ querelæ exaudiebantur, ſed qui paulo liberiorem vocem ederent proſcripti ſtatim & Geneua excedere ſunt coacti, tanquam qui Libertini, vel athei fuiſſent; vulgaria enim hæc erant crimina his impingi obiſci que ſolita, qui Dominũ meum, quomodo Caluinum vocabânt, quauis in re offendiſſent cõtriſtaſſentq;. Ceterũ ex cuiuſdam Nicolai de Fer egregio facinore ſatis detecta, & in lucem prolata eius auaritia eſt, neque ea bonos prudẽtesq; viros latere amplius tum potuit. Nam hic Antuerpiæ

bonis

bonis cedens, creditoribus triū millium libra-
rum delusis, cum Geneuā profugisset, Caluino
se adiunxit, eique rem omnem suaque negotia
plenè expoluit, consilium rogans, quidnam
faciendum suaderet, si eum creditores sui
Geneuam vsque insequerentur; Calvinus con-
siliū dat, immobilia bona ex hac pecunia
uxori, duabusque suis filiabus vt cōpararet: Sic
enim præclulum creditoribus viam iri quicquā
ab ipso auferendi, cuius suū nihil inuenirent.
Maritos deinde illis quæreret, qui contra cre-
ditores infestantes auxilio esse possent. Ac qui-
cuit consilio Nicolaus; vtque plus fidei, fauoris
atque gratiæ Geneuæ obtineret, munus insigne
multorum coronatorum bono huic Domino
Caluino offert, qui tantus bonorum fluxorum
contemptor, minimè eos tamen spreuit, sed cu-
pidè arripuit. Deinde vt altera filiarum fratri
suo Anthonio Caluino nuberet, operā dedit.
Quid hic dicis? Vide ne satis, quemadmodum
venerabilis hic Dominus caducas & fluxas o-
pes, quod illi Theodorus Beza elogium tribu-
it, contemnendas duxerit? Veruntamen quo-
modo poterit hic Caluini laudum tantus buc-
cinator occultum tenere factum adolescen-
tis illius prouincialis, qui Caluini minister
facti infectique argenti ad quater millenos
Francos ab eo furto abstulit & profugit? Nam

& is rumor intra & extra urbem diuulgatus ita fuit, vt in ore omnium esset. Et ipse honoris sui causa, pecuniam hanc apud se depositam, sparsit postea ab ijs exteris, qui Geneuam habitatum venerant vel venire cogitassent: sit ita sanè, si esse potest; sed admodum tamen hoc mirum fuit, quod quamuis amici operam suam offerrent, permittere tamen, vt quisquam eum insequeretur, nunquam voluit; quia metueret forsan, ne comprehensus puer & reductus ea proferret, quæ ad eius honorem parum facerent. Hinc grauis suspicio nata, ne abusus puero fuerit; suspicionem enim adiuuat, quod Nouioduni ab eo perpetratum supra memorauimus. Cuius tamen rei iudicium Deo relinquam, qui, erit tempus, cum tenebris obrutas secretaque res in lucem proferet.

CAPVT XII.

D illud redeo, quod Theodorus Beza in sua illa præfatione pronunciat, se, si minimam ambitionis alicuius significationem, quæ in suo magistro, patre & amico Caluino resedisset, quis edere notareque posset, manus daturum, & damnari ambitionis passurum; edam igitur & oculis subijciã plurima, ea que minime leuia ambitionis argumenta. Imprimis ignominiosam illam pœnam proferam, quam ipsi persoluerent

uere debuit quidam Petrus Arneau, quem nudum, indusio tantummodo tectum, cum tæda ardente in manu, quia malè de ipso locutus esset, ad veniam rogandam supplicem venire oportuit. Quæ autem de eo locutus fuerat, alia non fuerunt, nisi quod domi suæ cœnans cum amicis aliquot suis, illis mirum in modum doctrinam Caluini efferentibus, hæc ipsa verba regeret: *Nimum vos huic homini tribuitis, & minus bene facitis, quod eum vsque adeo efferatis. Vos eum supra omnes Prophetas, Apostolos, & qui vnquam fuerunt, Doctores collocatis: Sed non est is sane, quem esse vultis, quippe qui cum bonis sanisque sententijs, quas profert, etiam satis cornutas & friuolas nonnunquam commiscet.* Respondeat mihi (interrogare enim hoc libet) hic Theodorus Beza, vel qui doctrinæ se Caluini deuouerunt, ipsi penitus addicti, miselline hominis incarcerationem sollicitare, tantaque obstinatione procurare atque vrgerè, vt exemplari multæ irrogatione damnatus infamaretur, tædiferique habitu per ora vulgi traduceretur, aminine demissi & humilis indicium est, eiusque hominis, qui gloriam fluxosque honores aspernetur? an vero euidentis ambitionis fastus, inanemque gloriam miserè aucupantis argumentum est? Dicere possent, non hoc esse factum Caluino sollicitante neque vrgente, vt qui summè clemēs, benignus, & ad si-

bi illatas iniurias cōdonandas mirè fuerit facilis semper, nisi rem se aliter habere ex eius literis constaret, quas Idibus Februarijs Anno 1546. ad Viretū misit, ex quibus quædā suprā exscripti, & easdē, cum opus erit, sua ipsius manu exartas exhibere queo; hæc sanè abundè testatum faciunt, Calvinum, vt caperetur, authorem fuisse, neque hanc illi noxam condonare, neq; dimitti, nisi hac pœna, quā dixi, castigatum voluisse. Quæ hæc ambitio? tantane & tam barbara arrogancia in ministrum verbi Dei cadere potest, vt vetet, nolitque permittere, de se quemquam, quod sentiat, liberè eloqui? Et hoc quidem argumentum, si non satis virium habet, ad ambitiosum eius animum cōvincendum, dicant mihi rursus, humilifne & abiecti animi vanamque gloriam fugientis hoc signum sit, quod sui effigiem fieri, publicèq; per urbem erigi, ex collo etiam stolidulorum quorūdam, tam virorum, quam fœminarum, à quibus tantū non vt Deus est habitus, gestari patienter tulerit; estne etiam hoc humilitatis abiectionis & vanæ gloriæ contemptus egregium signum? Neget Beza, alijq; sectæ socij conscio hæc Caluino facta esse, at ego Deum testem appello, contra veritatem & reclamante cōscientia, si quidem faciant, negare. Quippe cum vulgare & publicum hoc Geneuz esset, passimque fieret, fuitque per bonos aliquot

aliquot magnique nominis & authoritatis viros verbis idcirco reprehensus. Sed fuit etiã per literas admonitus, cum ipse damnasset, deijciq; mandasset Sanctorum, Mariæ virginis, & ipsiusmet Christi imagines, minimè decere, neque honori verti posse, suam quod earum loco erigi in publico & ex collo gestari sineret: Iesu enim Christi magis, si quæ erigēda gestandaque sit, hunc honorem mereri. Ad quas literas nihil respondit, nisi hoc tantum, si cui idcirco ægrè sit, eum se prohibere non posse, quin invidia rumpatur. Tertiũ vana gloria & ambitione occupati animi argumentũ esto, quod corrigi, reprehendi, suorum errorum admoneri, opinione suam confutari nollet, neq; ferre posset. Clarum huius rei inter cætera hoc exemplum recitabo. Fuerat Dominico quodã die ad prandiũ, siue epululũ, quod in eius gratiam erat apparatus, per cuiusdam extra urbem parœciæ ministrũ inuitatus, vbi etiam alij aliquot eius amici, qui Religionem illam cõplexi, Geneuam cõmigrarant, vocati aderant. Inter prandendũ factũ est, vt de electione ministrorum sermo esset. De qua qui quodã Tholosanus cõsiliarius & ex iuris cognitione prudentiaq; magnã erat laudem cõsecutus, Dominus de S. Germano liberè suã sententiã tũ dixit, sibi videri à populo ministrũ eligendũ constituendũq; venire. Quẽ sermonẽ

Calvinus, qui hanc suam esse auctoritatem volebat vturpabatque, eos ministerio admouere, qui sibi probarentur & quos ipse vellet, graui-ter accepit, & per summam indignationem sur- git de mensa, nulloque alio verbo prolato, e- quum seu mulam poscit, & è vestigio, nihil mo- ratus, domum reuertitur, omni hoc epuli ap- paratu deserto, ipsisque cõuiuis in summa per- turbatione relictis. Postridiè Dominum hunc S. Germani, vt consistorio, quod ad proximum Iouis diem indictũ erat, se susteret, citari iussit; qui moleste admodum ferens, sic se tractari, & ad consistorium, tanquam mœchum aliquem vel adulterum, quales illic causam dicere solerēt, euocari, ad Baronem Ausbonnensem, qui pri- us Episcopus Montisalbani fuerat, cursorem suum cum litteris mittit. Qui simulac Gene- uam esset ingressus, Calvinum statim adiit, ne- que potuit tamen vllis, quantumuis amicis ac blandis sermonibus, neque intimo ex affectu in- terpositis precibus durum eius cor emolliri, a- deoque ad dictum Iouis diem Dominum de S. Germano ad causam dicendam venire in cõ- sistorium oportuit. A consistorialibus autem in curiam ad minoris Concilij Senatores remissus est, qui, tantũ abest vt pœnam ei decernerent, vt multo magis reueriti sint, beneuolentiæ & amo- ris signa exhibuerint & cum honore dimissum

rogauerint, in pristina vitæ suæ ratione, qua multis illustre probitatis exemplū præiret, perseuerare porro vellet. Quod postquam Calvinus rescivit, parum abfuit, quin præ animi dolore contabesceret. At Baro Ausbonnensis domum reuertitur, malè erga Caluum affectus, neque cohibere se potuit, vt non apud Galliæ nobiles, qui Religionis eius studio in istam provinciam venerant, hoc quereretur. Ex quorū numero Domini de Fallais Sororius ipsum cōuenit & magno stomacho sic est adorsus; ne tantum in posterum fumeret & licere sibi putaret, tam indignis homines nobiles modis tractare, & tāquā si ex infima plebe essent pro suo arbitratu ad consistorium pertrahere; nam hoc illum ignorare, neque posse, neque debere, omnem honorem, omnem authoritatem, quam Geneuæ consecutus esset, obtineretque, eo præsidio & fauore, quo illum nobiles ex Francia viri dignarentur, & quem ipsi impenderent, niti ac consistere. Vnde animo tam acerbam iram, tantumque indignationis Calvinus concepit, vt ad aliquot septimanas concionibus abstineret, neque ad has antè reuersus sit, quàm comminarentur salarium ipsi ademptum in alium se translaturus, si pergeret munus suum deserre. Quartò, iudicent, quibus mens sana est, qualem ambitionis & arrogantie argumentum,

quoque spiritu agitatus fuerit, qui vel ad Bernē-
 tes, vel ad alia loca iter habens, in comitatu suo
 viginti quinque aut triginta in equis omnes
 sclopetis egregie instructos circūducebat. San-
 ctine Petrus atque Paulus, cæteri que Apostoli
 tali cum apparatu per prouincias profecti sunt,
 cum Euangelium orbi annuntiarent? Excusa-
 bit hoc rursus Beza, seu quis alius eius discipu-
 lus, quasi inuito Caluino factum sit, cui displic-
 uerit, & qui tantum sibi honorem deferri non
 concupiuerit; delatum autem esse à multis ad-
 uenis, bonis viris, qui singulari eum affectu amo-
 reque prosecuti, fatiari officijs & honore, quem
 ipsi impenderent, non poterant, neque in eo
 honorando modum tenere. Et sic est sanè;
 plurimi maiorem, quàm quo dignus esset, ho-
 norem impenderunt, & tanquam idolum co-
 luerunt. Respondeo autem, prudentiæ fuisset
 & modestiæ Christianæ, reijcere, & nequaquã
 admittere superfluos illos, & nimis grandes tri-
 umphos. Neque enim Apostoli solum & disci-
 puli Domini nostri, sed pagani etiam atque
 ethnici repudiârunt fugeruntque, imò verò ab
 huiusmodi honoribus & fluxi mundi gloria
 omninò abhorruerunt. Et quod displicuisse Cal-
 uino aiunt, planè certum apud me est, nisi Ma-
 gister Petrus Viretus alijque monuissent, Bernē-
 sium Primoribus pompam atque gloriam, qua
 esse-

efferebatur, nimiam visam, ipsisque sorduisse, quod ioco etiã declarabant, cum Geneuensem Papã nominarent, Calvinum non contentum eo comitatu, maiorem etiam turmam fuisse circumducturum; hoc modo si, quod displicuisse aiunt, intelligant, non eo inficias.

CAPVT XIII.

Vintò, vt ambitionem eius etiã magis in conspectũ hominum proferamus, quis est, aut quis vnquam habitus fuit seu concinator seu doctor

modestus, & gloriæ non simulatus contẽptor, cuius auditæ huiusmodi voces sint, quales huius frequentes sunt auditæ? Publicè enim pro concione in has voces non raro prorumpebat; Ego, inquit, Propheta sum; ego Dei Spiritũ habeo; ego à Deo missus sum; ego errare non possum; & ego si erro, tu es Deus, qui me ppter peccata huiusce populi in errorẽ mittis & decipis. quomodo cũ loquitur, verba sua scriptaq; tanq̃ fidei articulum aliquẽ accipi, credi, subscribi sanè voluit. Qui proximè Apostolos & discipulos Christi secuti sunt, prisca Patres, si quẽ scripturæ librum interpretati essent, hanc ferè modestiam tenuerũt, vt quæ scripserunt, ad iudiciũ Ecclesiæ remitterent; hoc professi, si conueniẽtia sacris literis scripsisse, sensisseq; reperi essent, tum vt reciperentur approbarenturq;,
non

non ut ipsorum scripta, sed sicut Dei verbum: sin autem, continuo reiecta & explosa damna-
 rétur, quæ nimis leuiter diuinæ scripturæ admi-
 niculis, & expressis testimonijs non satis tulta
 protulissent, edidissentq; Affirmare ego post ali-
 os magnæ eruditionis, pietatis, & authoritatis
 nõ vulgaris viros hoc possum, S. Augustinum,
 qui multum sudauit, magnisque laboribus in-
 signes in Biblia & tam amplos, quam quisquã,
 qui vel præcessere, vel secuti sunt, commentari-
 os edidit, hunc tamen, dum suos recognoscit
 errores, Retractionum libris in lucem emisissis,
 Dei sic gloriam magis illustrasse, Ecclesiæque
 ædificium amplius cõstabiliuisse, certo sic pro-
 bitatis suæ sinceritatisque Christianæ edito te-
 stimonio, quàm reliquis suis omnibus & libris,
 & descriptionibus. At noster Venerabilis doctor
 Calvinus, Bezam si audias, tam fuit absolutus,
 tam perfectus, nullum vt errorem vnquam ad-
 miserit, agnouerit, aut retractarit. Adijciã hoc
 etiam, non desuisse, qui Paulo præferrent, &
 maioris, quàm tantum Apostolum, facerent,
 tam Geneuenses ciues, quàm illic commoran-
 tes aduenas. Exemplum esto, quod in oppido
 Thonon cuidam nimis miserè Caluino adhæ-
 renti, cum in multorum cœtu hæc ipsa verba
 protulisset; Dominus meus Calvinus Paulo est
 doctior, pluraque ex Dei secretis, quam ad quæ
 ynquam

vnquam ille penetrauit, rimatus est, ignominiosa idcirco multa irrogata fit. Sed multo etiam clarius eius ambitio enituit, detecta que fuit in eo coetu, quem indixerat & in templo S. Petri Veneris ante natalem Domini Geneuæ Anno 1552. congregarat. Quo tempore certior factus, Ecclesias Tigurinam & Basiliensem se suam de prædestinatione doctrinam non approbare, antequam is nuncius, qui à Dominis harum ecclesiarum cum literis idcirco Geneuam missus fuerat, aduenisset, omnes tam intra, quam extra Geneuam, qui venire possent, ministros cõuocat, efficitq; vt doctrinam hanc & quicquid de prædestinatione æterna damnatorum, eorumque, qui saluandi essent, ab ipso scriptum extaret, hi sic coacti suo calculo atque suffragio probarent. Sed de hac eius doctrina, Deo approbante, post videbimus; nunc, in qua versamur, de eius ambitione silentio præterire non debeo, vasram eius & subtilem machinationem, qua tum vsus est, cum quendam, cui Brulleo nomen & patria Ostunum, in vitam reuocare cogitaret molireturque; vt sancti atque gloriosi Dei Prophetæ miraculorumque patris nomen sibi & famam pararet. Historia talis est. Is, quem dixi, Bruleus Ostuno Geneuam vigentis illic Religionis studiosus demigrarat; & cum inops esset, atque pauper, vterque

qu. ipse & vxor Caluini gratiam aucupabantur, vt ei commendati peculij pauperum, cuius ipse oculos gestabat, eleemosynarumque fierent participes. Eis Calvinus vitæ subsidia benignè pollicetur, alijsque in rebus se adiuturū promittit, si ipsi contrā suam operam sibi non negarent ad rem quandam, quam per eos fieri vellet: sed opus esse fide & magna taciturnitate. Vicissim autē illi ad hoc, quod iubere vellet, promptos se offerunt. Et quemadmodum à Caluino edoctus instructusq; fuerat, miser hic Brullicus morbum simulat, & se in lectum abijcit. Ministri pro concione populo commendant, vt precibus iuuarent, & eleemosynis paupertati succurrerent. Non diu pòst personam mortui induit, & quidem mortuum se simulat. Hic Calvinus clām admonitus, quasi tamē omnium rerum ignarus, deambulatum prodit; sed comitatus pro more suo magna caterua amicorum, qui ipsi singulariter coniūcti & summè intimi essent, sine quibus vix pedem domo efferebat. Postquam autē eò ventum esset, vbi clamores & eiulatus vxoris, quæ misellam & desolatam aliquam mulierem egregiè exprimebat, exaudiret, quidnam hoc esset sciscitatus domū ingreditur, vbi in genua ipse, & reliqua caterua prouoluitur, precibusque alta voce profusis, Deum obtestatur, potentiam suam vt declarare, &

re, & mortuo huic vitam restituere, gloriamque suam sic vniuerso populo declarare vellet, simulque manifestum facere, se Calvinum, peculiarem sibi que gratum seruum esse, & a se ad Euangelij sui ministerium atque Ecclesie reformationem singulariter & verè vocatum. Post quas preces ad mortuum appropinquat, & miseri hominis manu apprehensa, in Dei & filij eius Domini nostri Iesu Christi nomine imperat, vt se erigeret, Dei que sic gratiam manifestam faceret. Repetit iterum sæpiusque eisdem sermones voce etiam altius eleuata. Quid fit? neque audit, neque loquitur, neque se commouet mortuus, iusto enim Dei iudicio, qui fucos mendaciaque detestatur, is, qui se mortuum simulabat, verè esse mortuus repertus est; & vxor, quicquid eum agitaret, quomodo-cunque eum impelleret, neque vocem extorquere, neq; vt se commoueret, efficere poterat; sed totus trigebat, rigebat totus. Quo animaduerso plorare, vlulatus serio edere, & ex animo cœpit vxor, & in Calvinum inuecta, imposturam eum, sicarium, latronem, qui maritum interemisset, appellans, ex ordine rem, quomodo erat gesta, clara altaque voce exposuit. Quæ cū neque admonitionibus vllis pmoueri, neq; minis satis terreri posset, vt taceret, Calvinus apud maritū mortuū ea relicta, illinc se subduxit, in vulgus spargens in cœtore ex mariti obitu delirā

ideoque

ideoque excusandam, & hoc illi indulgendum esse. Certum hoc est, conuentum cum ea deinde, vrbe vt excederet, & est ipsa Ostunum reuerfa, nupsitque postea Ministro, quem Couldreum vocabant. Negent autem hoc, quantum velint, Caluini mancipia, exploratum & cognitum satis fuit, veritasque rei satis probata, immo per ipsammet vxorem confirmata, quæ nihil minus erat, quam mente capta; vt quæ nihil loqueretur absolum, neque quod à ratione alienum esset. Sed nos, quanta flagrarit ambitione, & vanæ gloriæ cupiditate, dicere prosequamur. Scribebat subinde literas & opuscula, tuas ipsius laudes in eis egregiè cumulans, nihilque eorū, quæ ad honorem gloriamque suam amplificandam facere possent, prætermittens. Sed hem astutias, has ipse literas, hæc opuscula, tanquam si alio auctore scripta essent, sic edebat, vt sub alieno & ementito nomine, perque subdolan hanc & occultam fraudem famam ipse suam longè lateque propagare illustrioremque inter homines facere posset. Caluniam esse hanc aliquis dixerit, nisi probare queam per eius epistolam quandam, quam Magistro Petro Vireto Laulannensi ministro direxit. Nam cū tales literæ & opuscula, quæ nomen cuiusdam Gelasij, qui etiam Dominus de Saule cognominabatur, præferebant, sed & alia in super aliorum

rum etiam nomine in lucem emissa, in Vireti manus peruenissent & is stylum Caluini, cuius frequentes literas accipiebat, optimè agnosceret, multum non solum admiratus, sed & hac eius tanta ambitione mirificè fuit offensus, neque facere minus potuit, quàm vt suam de hac praxi agendi que modo, sententiã, & quid sibi de ea videretur, per literas exponeret: cui Caluinus respondit, causas aliquot commemorans valdè friuolas, & leues, quibus motus hoc faceret, vt alterius nomen eminentius dignitates suas & in Ecclesiam merita extolleret, laudesque celebraret; suum consilium esse, tantundem facere ad honores laudesque Farelli & Vireti etiam procurandas, promouendasque, vt sic eorum authoritas stabiliretur, atque aucta cresceret, qui quasi tres columnæ essent, quæ Dei honorem & Religionis Christianæ reformationem sustinerent. Hæ literæ cum multis alijs in ipsius Vireti conclauis atque scrinijs Laufannæ tum repertæ fuere, cum Bernensi prouincia excessisset, & missione vel ab ipsis Bernensium Primoribus, vel à Laufannensi præfecto, vel à populo, ne petita quidem, nedum impetrata, vt commeritam ignominiam euaderet, magna festinatione profugisset. Quo tempore hæc eius, & aliæ plus minus quadraginta epistolæ ad Bernenses proceres allatæ, eisque traditæ fuere, ex

quibus illi incredibiles Caluini sociorumque eius cautelas, praxes, machinationes, insignem vafriciem, innumeros dolos, astusque multiplices cognouerunt, admiratiq; vehemēter sunt, ac contra tam ambitiosos homines magnam indignationem conceperunt, qui sui exaltandi nouos semper subtilesque modos, & rationes imaginari nunquam intermitterent. Denique, vt finem faciam, potestnè arrogantia maior, & ambitio magis putida vsquam reperiri, quam ea fuit, cuius coram Syndicis & Senatu Geneuenfi xvj. Octobris, qui dies Iouis erat Anno 1553. manifestum specimen edidit? Cum responsurus cuidam scripto, quod Dominus Trouilletus triduo ante exhibuerat, seipsum magnificentissimè iactans, & Melancthoni longe præferens, Philosophum cum magis quam Theologum nominandum diceret, adderetque inter duas ipsum sellas natitare, in Theologia scilicet non satis solidum, & si quis omnia penitus introspiciat, multo se tamen inferiorem. Sed non erat hoc insolens illi, quippe qui in priuatis etiam colloquijs, & cœtibus præ se omnes alios, tam priscos, quam nostri temporis doctores contemnere, & præter Bucerum præceptorem suum, nullo ceteros omnes loco habere solebat. Ad hæc cum in suis operibus scripturæ aliquem locum ex-

plican-

plicandum sumpsit, & doctorum, qui antea
 eundem interpretati sunt, sententias recensuit,
 tum videas eum has vt nullius momenti om-
 nes rejicere, ad suam autem cum ventum est,
 iam magnificum illud atque arrogans, EGO
 VERO, audias licet, vt ex ipsius in epistolam
 ad Hebræos proemio, ne pluribus indicandis
 inheream, cernere quiuis potest. Quod si por-
 ro in quẽ incidat, à quo sit aliquãdo reprehen-
 sus, & cuius aculeos senserit, hũc ita prosternit
 in inumquẽ detrudit, tanquam si indignus
 sit, quem ipse tantus vir intueri debeat, fre-
 quenter imperitum, sæpe bestiã, nunc stultum,
 tum ebriolum vel etiam canem mortuum vo-
 citans; bellas en tibi voces, quibus libros eius
 plenos ac refertos conspicias. Et Theodorus
 Beza tamen in omni eum humilitatis, benigni-
 tatis, clementiæ laude excelluisse videri
 vult, eumque mirifice ab his virtutibus extol-
 lere conatur, in insigni illa sua præfatione af-
 firmans, natũ nondum esse, quem ipse vitupe-
 rarit vnquã, aut calumniatus sit. Quod vt Dei
 esse iudicium volo, ita non prohibeo, quin
 boni etiam & cordati viri sententiam pronun-
 cient; nos enim iam satis in eius ambitione ar-
 gumentis conuincenda immorati sumus.

NUNC dicere de sobrietate eius ag-
grediar, quam summis effert laudi-
bus, vt biduum integrum ab omni
eum cibo nonnunquam abstinuisse
in laude eius ponat, cuius ipse oculatus testis es-
se possit. Addit hoc quoque, nunquam eum
toto vitæ tempore in viuendi modo, moribus,
doctrina variasse, sed eandem semper rationem
secutum esse. Quam tantam tã effrõtis iocula-
toris impudentiam mirari satis non potui, qui
quod nigrum sit, esse album persuadere vult, &
angelum Sathanæ in lucis angelum transfor-
mare nititur. neque miror tamen; solenne enim
& proprium hoc, qui ex patre mendacij prog-
nati sunt, filiorum munus est, atque officium.
Sed longè aliter se res tamen habet, estque ma-
nifestum, quotquot huius Religionis sectato-
res Geneuam demigrarant nobiles opulenti-
que homines, nullum ei gratius officium præ-
stare potuisse, ad eius sibi fauorem & amicitiam
conciliandam nullam faciliorem viam habuif-
se, quàm apparandis illi lautis conuiujs atque
epulis, siue prandium esset, siue etiam cœna. Cer-
tahantque inter se, alterque alterum superare in
eo oppiparè tractando non ferculorum tantû
copia, sed lautitia, sed sumptu apparatuq; deli-
caciore, contendebat. Vnde factum, vt altitium
& de-

& delicatarum rerum precio multum sic au-
 cto, ex hac, aduenarum Gallorum præsertim,
 gula, ingluvie, helluatione, qui quicquid obso-
 nij delicatioris in forum venale allatum esset,
 auferebant statim, vt duplex offensio oriretur,
 duplexque in populo mulsitatio audita sit. Ali-
 os offendebat Christianos homines patria id-
 circò egressos, vt sanctius religiosiusque sub
 Euangelij professione viuerent, tantopere lu-
 xui ventrique deditos addictosque cernere. Alij,
 ijque pauperes, necessarijs ad vitæ rebus desti-
 tuti, multum indignabantur, quod cum ipsi
 omnibus rebus indigerent, in epulis D. Calui-
 no paratis nihil deesse, sed profusè omnia & re-
 dundanter ac superflua multa exhiberi conspi-
 cerent. Hic rursus respondebunt dedititij eius,
 bono illi viro minime grata huiusmodi fuisse,
 maluisseque minorem sumptum fieri; ex benigno
 autem, quem erga ipsum omnes gererent, a-
 nimo affectuque profecta esse; quippe qui hoc
 modo, cum aliter non possent, honorem, quem
 ipsi deferrent, & amorem, quo prosequerentur,
 testatum facere ac declarare satagerent. Rectè
 quidè hoc, nisi boni, sinceri, ac veri pastoris, at-
 que verbi Dei ministri officium esset, luxum &
 ingluviè nimisq; magnificos in epulis appara-
 tus reprimere, refecare, neque eis frequentem
 interesse: non solum, ne approbare videatur,

verūmetiam ne pauperes & tenuis fortunæ homines contristet offendatque. Verūm secus tamen se multò rem habere ex viris optimis & fide dignis satis cognouimus. Nam apud se domi optimi quique & delicatissimi boli eius palato reſeruabantur, aut ſanè ſuere præſentati: Vino autem quo utebatur, nullum erat in tota vrbe delicatius. Nam hoc in ſingulos annos curandum erat, comparabatque ſibi ex vineto domini de Flechiere de Concife iuxta Thonon, nihil penſi habito, quam hoc carum eſſet. Et quādo ad quemquam amicorū, tanto cum fauore dignatus, prænſumibat, vel coenatum, ſuum vinum in argentea lagenula eò ſerendum erat, quod Domino cuiusque palato tantum ſeruabatur. Quid? quod piſtorem haberet, qui ſingulari modo panes ei, cuiusque ori ſapidos pinſeret; ex nobiliſſimo farinae flore, aqua roſacea, ſaccaro, cynamomo & anyſo macerato, & bis deinde cocto: & hic panis, per ſingularem excellentiam panis DOMINI, puta Caluini, vocabatur. Hoc Beza & deditiſſimi Caluini diſcipuli, quantum volent, negent, mihi ſatis eſt, Bernenſium Primores teſtimonium perhibere poſſe, qui hoc luxu, in quem diligenter inquiſierant, grauiter offenſi ſuere, maxime, cum neque hoc ignorarent, in quanta copia ex omnis generis condimentis, & liquidis,

& siccis ex Hispania & Lusitania, quæ possent reperiri, exquisitissima ad eum à perquam multis muneris loco perferrentur, quorum ipse maiores massas absumeret, quàm siccis panis nonnulli pauperum. Nec est sanè, quod Beza veritatem tenebris offusis occultet, aut dissimulando extenuet: Mendacia enim breves pedes habent, & idcirco præ lassitudine facile concidunt, neque longum cursum facere queunt: at veritas, quæ temporis filia est, tandem aliquando se prodit, & emicat, eorumque oculos, qui tenebris obuoluere nituntur, perrumpit perfringitque. Idcirco de eius sobrietate nihil dicam amplius, hoc tantum, doctorem vnquam aliquem, & verum ac sincerum pastorem Euangelij tam delicatè & ex animi sui sententia habitum, neque scriptum neque auditum esse, quidquid tandem Beza scribat.

CAPVT XV.

VANTVM AD EIVS castitatem continentiamque pertinet, de ea nihil ego neque affirmare, neque negare possim; hoc solum,

mulsitates frequenter auditos. Præter cum ser-
 monem, quide Prouinciali adolescente erat,
 quem multa ei furto abstulisse supra diximus,
 multi, quos iudicio voluisse constat, longè ali-
 ter, quàm de eo Beza scripsit, iudicârunt; non
 quidem forsan de extremis eius diebus; quan-
 do grauitertortus, cum morbo conflictabatur;
 sed eo tempore, quo nobilis matrona oppidi
 Mougis, marito, quem Lausannæ relinquebat,
 non salutato, Genouâ demigravit, quò maritus
 venire non erat ausus. Et ante hoc tempus eti-
 am exploratum habeo, matronas in suspicio-
 nem vocatas, de quibus vulgò musitabatur,
 quæ sæpe & valde familiariter ipsum domi suæ
 conueniebant sine arbitris, nisi fortè cum in-
 fante, quem manu secum ducerent, & Biblio-
 rum volumine, quod sub axillis gererët; quæ si
 in quem cognatorum aut amicorum per viam
 incidissent, rogarenturque, quò iter haberent,
 responsum alacres dabant, ire se quæsitum san-
 ctum hunc hominem, scrupulum vt illis quen-
 dam eximeret, seu vt dubium illis quoddam sol-
 ueret, & manebant apud illum longo tempo-
 re. Singulariter autem erat sermo de cuiusdam
 nobilis viri vxore, quæ in prouincias has religi-
 onis istius studio commigrarat; nomini ob cer-
 tas causas parco; domicilium autem habebat
 non procul Geneuæ, quasi medium inter hanc

& liberas terras apud Saconnay, in territorio Gez, ipsa iuuenula, blandula, bellula, elegantiforma, atque alacris. Ad quam Calvinus frequenter, & valdè quidem frequenter diuertebat, vt cœnaret; pernoctabat verò etiam marito absente à domo, & peregrè extra prouinciã profecto. Et scio ego, nòrunt etiam alij famulam, quæ Dominæ illi tum in seruibat, iurata detexisse, & esse falsam, vestigia se in lecto heræ suæ duplicia offendisse, etiãli maritus peregrè abesset. Atque Calvinus illic ea nocte & cœnarât, & dormierat; famula autem nimium loquax ob hos sermones primū increpita, deinde de domo etiam exacta est. Sed hoc ego in medio relinquo, sicne sit, an secus; tantum dicam, in quo bonos cordatosque viros mihi assensuros existimo, meminisse ipsum debuisse, idque exequi, quod Paulus ad Thessalonicèses cap. v. admonuit, ab omni mali specie abstinete, inquit. Vnum præter cætera valdè certum & multis etiam cognitum, præterire non debeo, de Domina nimirum Iuliana de Brederode, Iacobi de Burgundia Domini de Fallais, cuius supra mentio etiam facta est, coniuge. Hic Nobilis, à quo tempore Geneuam intrauit, imbecilli semper valetudine fuit, & sub medicorum cura. Quem Calvinus nonnunquam inuisens matronam Iolandam eius vxorem saepe sic est allo-

cutus. Quid facies, inquiens, hoc homine tam malè affecto? nunquam erit, tibi vt seruitium exhibere queat; me si audias, mori ipsum fines; & quantum abest, vt mortuus sit? Quem si mori contingat, nos inter nos coniuges erimus. Indignata hoc sermone & valdè offensa Domina, marito suadet, Geneva relicta, ad Bernenses vt abeat, persuadetque, nam sic fecit. Illa autem clam hoc tenere non potuit, sed multis bonis & honoratis viris narrare consuevit, & ego narrantem, cum maritus præsens esset, audiui. Cæterum hoc notandum, eorum, qui Genevæ, vel quousque eorum iurisdictio porrigeretur, commorabantur, neminem de Caluino mulsitare, aut quicquam queri ausum, cui non vel exilium, vel mors statim parata essent: Mille enim astus, mille cautelæ ipsi in promptu & ad manum erant, quibus hoc ausos, vt se aduersus eos tueretur, impetebat. Nam eos rumore in vulgus sparso, homines esse improbos, atheos, Libertinos, perduelles, patriæ hostes atque proditores, sic exagitabat, vt vel mortem ipsis, vel exilium procuraret. Cuius rei exempla aliquot recensebo, non magis mihi, quam alijs multis singulari prudentia viris, qui diligenter eius praxin, & quo vteretur, astum notare, & obseruare con-

confueuerunt. De Castalione, Carolo, l'ernardo Ochino, & de Petro Morando, nihil dicam, quorum ipse præsentiam tolerare non poterat, qui nullum neque magistrum admitteret, neque socium; sed dicam aliquid de quodam eleemosynario, Reginae quondam Nauarræ, cui Montouseto nomen. Hic metu Regis Nauarri, qui aduersus eum odio incitatus ob religionem erat, seu, vt melius dicam, ob doctrinam Lutheranam, quam magno seruore tuebatur profitebaturque, cum neque in Gallia, neque in Nauarræ regno satis se tutum esse & securum aestimaret, cum bona venia Reginae suæ heræ, & cum eius consilio Geneuam commigravit, quò ad pauperum loculos peculiumque ipsa paucis ante diebus quater mille Francos ad egenorum miseriam, egestatemque subleuandam miserat. A Regina autem commendatitias ferens gratus fuit propter heram, & benignè à Caluino aliisque susceptus est; sed cum Caluinum diligenter obseruaret, notaretque in distribuendis eleemosynis quæ is fide versaretur, & quàm parum inde pauperibus subueniretur, tenere se non potuit, quin hoc questus ad eos referret, quos sibi amicos credebat. Euestigio ad Caluini hoc aures perlatum est, qui multos sibi ita, deuotos habebat, vt

explo-

exploratorum loco ei seruirent, & suggererēt, admonerentque de omnibus rebus, quæ per urbem fierent, & qui de ipso sermones essent. Bonus hic igitur Montousetus ab omnib. statim desertus est, ei que Calvinus ob id statim malè voluit, commendationis que nulla amplius ratione habita, amici simul & subsidia ipsum destituunt. In angustias illas redactus, prolixè per literas de omnibus rebus Regiam heram suam certio rem reddit, quemadmodū Geneuenses se ministri gererent, & Calvinus imprimis; tum, quæ ad pauperum indigentiam subleuandam mitterentur subsidia, quomodo ipse dispensaret; ad extremum, ad Regiæ opem confugiens, cuius fauorem, gratiam, subsidia, & liberalitatem implorat. Nec multo post certum illa hominem ad quosdam, qui inter aduenas Genevæ commorantes præter cæteros elari erant, veluti ad eum, quem dixi Dominum de Fallais, ad Magnificum Megrettum atq; alios cum literis misit, admonens, Calvinum ut obseruarent, metuendum enim, ne nouus aliquis hypocrita sit, impostor que, fumos qui Christianis vendat; nam non ignorare se quam mala fide in eleemosynis distribuendis versaretur. Diulgatura statim per urbem inter exteros hoc fuit. Et Calvinus cum diu ignorare hoc non posset, simul ac rescivit, suspicatus statim,

imò propè certus ex Montouseti hoc delatione
prouenire, quem non dubitabat Reginae
heræ suæ huiusmodi suggessisse, subtilem ad-
modum fraudem imaginatus est, qua iram Re-
ginae mitigaret, suspicionemque hanc à se auer-
teret. Scribit igitur binas ad eandem Dominam
sequenti nocte literas, quarum alteræ valde e-
rant lenes, humiles, gratijs & comitate plenæ, in
quibus rogabat, ne fidem adiungere vellet, vel
sermonibus, vel scriptis literis quorundam ma-
ledicorum, qui, cum turpiter viuerent & Liber-
tini essent, ob rigorem & disciplinæ seuerita-
tem, qua in illorum vitijs reprehendēdis & cor-
rigendis vteretur, ipsi malè vellent, atque idcir-
cò falsis confictisq̃ criminibus in odium no-
bilium Dominorum & matronarum per literas
præcipitare conarentur; Futurum vt breui in-
telligat, quanto cum zelo, & verbum Dei, &
Ecclesiæ negotia ipse administret. Has literas
sic scriptas, clausas, diligenterque obsignatas in
vestis suæ sacculum abdiderat. Alteræ autem li-
teræ vehementes erant, superbæ, amarulentæ,
mordaces, in quibus miris eam modis perstrin-
gebat, impiam vocans, Libertinam, hypocritã,
Anabaptistarum fautricem, quæ domi suæ clã
retineret insignes duos hæreticos, Quinunum
& Antonium Pocque, & vnà cū vxoribus ale-
ret; suam verò, quam in Deū haberet, fiduciam
tantam

tantam esse, eamque conscientiam, qua sustentaretur, ut hæc sibi propugnaculum essent, & murus aeneus contra omnes mundi potestates, neque se hac fretum Regum Reginarumq; & qui in mundo essent Principum iram, odium atque intentatas sibi minas quicquam pertimescere; dicam amplius, terribili Dei iudicio, quod in eius caput breui redundaturum esset, terere ausus est. Vix credo reperiri mortaliū quēquam posse, quanta vis etiam dignitate excellat, qui tales, tam ignominiosas, tam procaces, etiam ad vilissimum homuncionem dare vel vellet literas vel posset. Has ipse sic scriptas, & manu sua tantum, usitato sibi more, subsignatas, nondum tamen clausas, mane factō plurimis simul congregatis post concionem ostendit, inter eos autem erat etiam hic Montouëtus. Varia erant de illis variorum iudicia: Prudentiores tantam audaciam mirari satis non poterat, & tam illustri Dominæ tam acerbas literas scribere, imprudens factum iudicabant: Alij incogitantes minusque considerati, valde laudabant, tanquam ex Christiana constantia & magnanimitate profectum. Quātus hic est, aiebant, qui viros etiam Principes & magnates nihil veritus, veritatem neq; apud hos dissimulat? Post lectas autem, Magdalenæ templum, ubi fuerat concionatus, egressus est, & duobus,

qui

qui, cum legeretur, præsentés fuerant, videntibus obſignat, inque veſtis ſuæ receptaculum ad alteras illas lenes ſubmiſſè atque comiter ſcriptas adiungit. In ipſo momento, qui à Regina miſſus fuerat, illi deſignatus fuit, quem accerſens priores illas, quas diximus, perbenignè & peramanter ſcriptas ei porrigit, commendatque, rogans, ipſimet Reginae in manus vt traderet; quod ſe facturum is recipit, & poſtquam erat prænſus, iter ingreditur. Itaque qui aderant, poſterioremaniarulentamillam, quam prælegi audierāt, hanc ipſam eſſe, quam tabellarius accepiffet, planè ſunt arbitrati. Atque hoc pacto bonus prudensque hic vir ſimul Reginae fucatis literis, & ementitæ humilitatis ſpecie illudit, ſimul os eis occludit, qui ex literis à Regina miſſis peruerſam de ſe opinionem concipere potuiſſent.

CETERUM hic astus latere diu non potuit, estque tam subtilis machinatio non multò posthac occasione detecta, quod miser Montousetus magis etiam omni fauore praesidioque destitutus, maiorique aduersum se odio concitato, Geneuam relinquere coactus fuit, & ad heram suam redire; quamuis certum sibi inde periculum immineret, mori nimirum semel eligens, quam in perpetuis miserijs & angustijs languidum diu superesse. Reuersus igitur Reginae coram & ad longum exponit, Geneuensium viuendi rationem, illorum mores & vitam graphicè depingit: res, & pauperibus largita adscriptaque bona, in quos usus verterentur, quemadmodum dispensarentur, multis verbis enarrat. Regina, cui eleemosynarij sui integer & sincerus animus satis erat exploratus, cum in super certa esset, cum neque stolidum, omninoque stupidum, neque vafre astutum esse, literas ei exhibet inspiciendas, quas ad se Calvinus postremò scripserat tum, cum certum eò hominem destinasset; Quas cum videret ex diametro contrarias esse & omninò diuersas ab illis, quarum Calvinus exemplum ostenderat Geneuae, legeratque multis coram astantibus, quas diximus fuisse asperrimas, arrogantia, fastu, iniurijs ac contumelijs

melijs plenas, Reginae hoc indicat & designat
 etiam, qui, cum legerentur, praesentes adstitis-
 sent. Quocirca, ut rem ipsam exacte cognosce-
 ret, certum rursus hominem illa Genevam re-
 mittit, una cum literis his Caluini suauius ta-
 quam ex melle & saccharo compositis, adiunxit-
 que suas ad honoratos quosdam viros Gene-
 uae commorantes, quos Montousetus affirmat
 praesentes tum fuisse, cum Calvinus eas le-
 geret, quas se Reginae missurum praese ferebat.
 Abit, reditque tabellarius, responsum ferens, ei,
 quod dixerat Montousetus, consentaneum.
 Vnde non solum Regina Caluino minus tri-
 buere coepit, (quem deinceps non alium, quam
 vafsum aliquem veteratorem & malitiosum
 hypocritam aestimabat) verum quotquot eti-
 am has eius fraudes intelligerent, alieno ab illo
 animo fiebant; quorum aliqui deserta Geneva,
 in Bernensium prouincias demigrarunt, mul-
 tum eius vaftricie offensi, ut qui indies Diaboli-
 cae suae malignitatis, & infernalium fraudium
 noua exempla ederet, prodigiosaque testimonia
 proferret. Ex quorum numero vnum ego ad-
 modum illustre recitabo, sed peruulgatum tamen,
 & omnibus Geneuensium Bernensiumque pri-
 moribus optime cognitum, de Domino Amy-
 otto Perrino, illustri sane & maxime insigni,
 summamque authoritatis in ea Republica viro,

vbi ex præcipuis Senatoribus fuit & supremus
 rei militaris Præfectus. Quem talem tantumq;
 virū, cum animaduerneret Calvinus intercedere
 per sepe, suisque consilijs aduersari, conatusque
 irritos facere, de eo è medio tollendo occulta
 consilia machinari, & inire cœpit. Valde au-
 tem conuenientem prætextum ratus, si de pro-
 ditione contra urbem suspectum reddere pos-
 set, commodam & oportunam aliquam desi-
 derij sui perficiendi rationem sedulo inuestigat.
 Quod dum agit, Cardinalis Bellayus Roma re-
 diēs, Geneua tum fortè iter fecit, ad Regem in
 aulam contendens. Geneuenses toti in hoc e-
 rant, quomodo eum honorarent, & pro more
 ciuitatis optimum & nobilissimum, quod ha-
 bere possent, vinum solennibus lagenis præsen-
 tantes, omnia ei humanitatis officia cum quã-
 ta possent magnificentia exhibuerunt. Post
 eius discessum cum in aulam peruenisset, Cal-
 uinus vt consilia sua & animo conceptum fa-
 cinus prosequeretur, confingit literas, tanquã
 à Cardinale, vel ab alio, eius tamen intimo ami-
 co scriptas, quibus Geneuenses certiores red-
 debat, Regem bono erga Rempub. animo esse,
 & ad eam fœdere atque amicitia sibi coniu-
 gendam valdè propenso; consilium idcirco
 suum esse, vt ex suo corpore legatum mitte-
 rent, qui fœdus amicitiamque hanc Reipublice
 nomine

nōmine sollicitaret. Miseri, & parum considerati ciues magna leuitate fidem statim huic nūcio adhibent, & tanta re non amplius ponderata eligunt, qui cum Rege de hoc tractaturus ad aulam legatus proficisceretur; & quidem Amyottum Perrinum tanquam inter omnes, sicut reuera erat, maximè eloquentem & idoneum. Calvinus valdè lætus atque hilaris sic rem cecidisse, & hunc electum esse, persuasissimum habebat, nunquam futurum, vt Perrinus saluus reuerteretur, ob eas, quas contra hanc ciuitatem Rex, & qui circa Regem erant Consiliarij, inimicitias gererēt; veluti in quam ex Francia facinorosi omnes, quales essent decoctores, desperati, fallarij, iniqui nummularij & denique Apostatæ tanquam in tutissimum asylum confugerent. Et profectò Perrinum Montmourencius Franciæ Conestabilis toruum admodum est intuitus, qui aduentus eius quæ esset causa, quæ eius mandatum, quæ legationis capita cum intellexisset, ferociter admodum responsum dedit, stultum eum & temerarium esse; iret, renuntiaret egregijs suis Dominis Geneuensibus, venirent nudi, indusijs tantū tecti, & laqueo in collum iniecto, & sic se ad pedes Regis supplices proijcerent, ac misericordiam eius potius implorarent, quàm tanta cum arrogancia & fastu eius amicitiam

atque fœdus ambirent. Quibus verbis alijsque æquè, aut magis etiam atrocibus Perrinus vehementer est consternatus; sed substitit nihilominus per aliquot dies in Francia, priusquam Geneuam repeteret.

CAPVT XVII.

INTEREA infelici illi Perrino non poterat in mētem venire, eratque ignarus prorsus, quæ in ipsum faba cuderetur, quæuē tenderentur retia per literas passim, sub sociorum eiusdemque sectæ Parisijs, alijsque in oppidis commorantium nomine missas; quarum sentētia erat, aduigilare & excubias agere vellent; Eorum legatum enim de tradenda Regi ciuitate cum Conestabile consilia clam inire. Cuius argumēti plures quidem aliæ post alias ad diuersos, qui Geneuam commigrārant, tanquam à diuersis per Franciam scriptæ essent, Geneuam peruenēre; quæ cum metum illis incuterent, tum in magnam Perrinum suspicionem immicitiasq; coniecerunt; atque paucis post diebus re infecta, Geneuam rursus ipse quoque redijt. Tum aliæ rursus subornatæ literæ, quasi peregrè uenirent, & à varijs, qui per Franciam Religionem illam sectarentur, scriptæ essent; nam illorum nomen præferēbant, ad magnificum Megretum,

rum, & ad alios allatæ sunt, quibus confirmabatur Perrinum Regi pollicitum, se urbem ei traditurum, habere ad eam rem paratos & Duces, & milites, qui simulato, quasi in Sabaudiam instituisent, itinere, certa & cõstituta nocte per pactas instructasque insidias in urbem introducendi essent. Quo falso de tradenda & occupanda vrbe rumore sic sparso, ex Francia aduenæ, qui Geneuæ commorabantur, cum in magnam suspicionem coniecti valdè suarum rerum dubij essent, ecce superuenerunt aliæ literæ ex eadem officina, ex qua & priores, ad ipsum quoq; Dominum Amyottum Perrinum à Præside Sabaudia Pelissono, cuius nomine subscriptæ erant & subsignatæ, quarum hæc erat sententia: Domine Præfekte voluit Rex, mihiq; mandauit, vt scriberem & admonerem te, fidem ipsi ne falleres, promissaq; seruares, qui in summo te apud Sabaudos loco idcirco constituet. Tabellarius, quod erat instructus, non immemor, ad domum Perrini venit eo tempore, quo domi eum non esse satis sciebat. Vxorem ergo allocutus ei literas tradit, rogās, marito vt eas redderet, & ne quaquã alteri; Lausanna reuersum, quo se profecturū magna celeritate aiebat, respõsum repetiturum. Quibus literis lectis magnopere perculsus, & minimè vel insidias, vel proditionem, quæ sibi suborna-

rentur, suspicatus, rectà ad Calvinum contendit; ubi casu etiam magnificum Megrettum offendit, & cum illis communicat de literis, quas accepisset, consiliumque rogat; Deum testatus, ignorare se, unde eæ venirent, neque cum quoquam hominum commercium huiusmodi rerum habere. Calvinus, qui auctor esset, solus conscius, blandis eum verbis consolatus, in Deum oculos spemque suam figat, ei que se commendet, hortatur, post aliquot forte dies certiora auditorum; saltem tabellarij, qui literas attulisset, reditum expectaret. Perrinus hoc consilium secutus, ei que fidens, nemini literas præterea exhibet, sed in secretum locum conclavis sui reponit. At Calvinus suarum rerum, quas agebat, minime negligens, & nequaquam tardus, post horam circiter, solus sine arbitris domum suam conuenit, literas iterum sibi exhiberi rogans, esse sententiam (nam hoc simulabat) quam in eis diligentius expendere & penitius inspicere cuperet. Perrinus proditorem ne suspicatus quidem, in conclaue eum introducit, extrahitque literas ex secretiori illo loco, in quem eas reposuerat; hunc Calvinus diligenter notans, postquam paululum quid legisset, reddit literas, domumque reuertitur, neque moram aliquam interponit, & calamo arrepto notas effingit, eidem magnifico Megretto inscrip-

tas; eas verò nobili cuidam ex Fràcia viro attribuit, quibus Megrettū de proditione certiorē reddebat, quæ esset per Præfectum vrbiſ Perri- num adornata, hortabaturque, Senatui Gene- uenſi indicaret, vt vigilijs custodijsque ciuita- tem munirent. nam certo venditam, atque nō procul inde per Sabaudiam in infidijs colloca- tos, qui in eam irruerēt. Eodem vespere hæ lite- ræ Megretto sunt redditæ; qui valde percūsus repente nulla mora, nulla deliberatione inter- posita, Calvinum adit, eiq; has literas ostendit. Calvinus totus cōmoueri visus (sic enim simu- labat) excessurū se vrbe ad fines Bernēsium aut Basiliēſium profitebatur, quē Megrettus bono animo esse iussit, promisitque hoc se, quicquid esset, ad Senatū poſtridie relaturum, atq; se Per- rino oppositurum. quod magno cū studio & zelo etiam fecit. Nam varias ad Syndicos & mi- noris Cōcilij Senatores literas attulit, quas à di- uersis suis amicis per Franciam, sic enim aiebat, accepisset, addēs, etiā ipsi Perrino à Fori Voco- nij in Sabaudia Præsīde Pelissono de eadē re & de pmissio, quo Regi teneretur, missas, quas pri- die D. Caluino sibiq; legendas ipse exhibuisset. Euestigio magnus apparitor ad accersendum Calvinū, vt in Senatum veniret, est missus, neq; longe illi abeundū fuit, cū is ad portas curiæ eue- tū expectans excubaret. Ingressus igitur in aulā

& Senatorum confessum, rogatusque num vidisset has Præsidis Chamberij literas; vidisse se respondit, hoc insuper addens, etiam quo loco eas recondidisset nosse, itaque allaturum se eas, si Dominis visum sic esset, placeretque mandare hoc Præfecto Amyotto Perrino, ut claves sui conclavis traderet, sibi que adiungerent deinde ex suo cætu aliquos, qui secum irent. Placuit, itaque literæ statim allatæ fuere, & in senatu lectæ, statimque Perrinus infelix mire confusus consternatusque, simulac lectæ fuere, in carcerem abreptus, arctamque in custodiam detrusus est. Qui rumor totam urbem complevit, suntque mirabiles inter ciues exterosque sermones tum auditi. Amicis vero & cognatis intercedentibus, cum sui defendendi potestas facta esset, inter cœtera innocentia argumenta declaratum Senatui fuit, nunquam facturum Perrinum, tales ut literas Caluino & Megretto inspiciendas exhiberet, ei si culpæ affinis, ac proditionis sibi ipsi conscius fuisset. Quod tantum apud Senatum valuit, ut literas ad Pellissonum præsidem mittendas esse decreuerit, ad hoc, num eius & ab ipso missæ, nec ne, essent, explorandum. Qui suas esse literas constanter negabat; neque se vel mandante vel approbante atque conscio scriptas. Sic mortis periculo, quod ipsi imminebat, miser Perrinus creptus fuit,

fuit, neque dubium esse poterat, stratagema vafri, & versipellis alicuius ministri hoc fuisse, licet nomine suo digito què designari nondum tum clarè posset. Ac Perrinus quidem vinculis & carcere solutus, libertatique & pristinis honoribus est restitutus, supremumque ei vrbs Præfecti imperium est prorogatum. Quamvis autem auctores insidiarum, quinam essent, ad plenum & clarè non constaret; (tanto cum astu & tam secretè cautimque subornatæ suere) tamè in Caluino eiusque socijs suspicio vehemens hæsit & ex eorum officina profectas esse grauisimæ erant coniecturæ. Ex quo ingratitude Caluini perspici potest, & beneficij immemor animus, & quàm is male gratus Perrino esset, qui eius causa, vt ab exilio reuocaretur, labores molestiasque non minimas sustinuerat, & Argentoratum ipsulmet ad eum accersendum & reducendum profectus fuerat. Vxori sanè Perrini iuuenulæ, iracundæ, audaciq̃ue animus non defuit, si facere potuisset, Caluino necem idcirco procurandi, quem publicè alta claraque voce probris incessens, perfidum proditorem, malignum, improbumq̃ue inclamabat, at Senatus eam compescuit, seriumq̃ue graui pœna cõstituta madatum dedit, ne contra Calvinum & eius vel honorem, vel personam quicquam moliretur ageretq̃ue.

C Aluinus nihil remittēs de odio, quod aduersus Perrinum conceperat, vt erat inexorabilis, & iniuriarū ac mali ppositi tenacissimus, omnes inuestigare modos pergit, quibus vel necem ei procureret, vel vrbe saltem exigat, & in exilium extrudat; tempus autem oportunum, quo maligno suo satisfacere desiderio commodē posset, attentē semper obseruabat; interea operam dans, ex ipso Senatu quosdā ad suas partes vt posset pertrahere. Et alios quidem muneribus, ex pauperum peculio clam elargitis, alliciebat; ex quorū numero fuit Lambertus quidam, rei familiaris angustia pressus, cui hoc exprobratum aliquoties fuisse constat, quod ex pauperum loculis de serico thoraces gereret. Alijs pecuniam magnis summis ad mercimonia exercenda mutuam dabat. Nam quamuis Beza valdē eum egenum fuisse videri velit, affirmetque; tamen, vt de cæteris sileam, quendam Claudium de Paon pharmacopolam satis notum est aliquandiu mutuas ab ipso quingentas libras sumpsisse; quibus verò hoc conditionibus, melatet. Alios spe honorum, atque fauoris, & gratiæ pollicitatione lactans circumducebat. Vnde nihil in cōcilio & Senatu tractabatur, quod per hos homines sibi sic obstrictos non cognosceret, nulla erant officia, nulli dignitatum gradus ad quos gratos

deditote

deditosque sibi promouere, suffragia quasi in
 manu sua habens, nō posset. Et hic quidē vnus
 modus fuit, quo sibi viam sternebat ad ea, quæ
 animo concepisset, facile perficienda: sed ex al-
 tera parte curabat hoc etiā, & per subtiles suas
 praxes consequebatur, vt exterorū plurimi, qui
 Geneuā commigrarant, Franci, Belgæ seu Flan-
 dri, Angli, aut Itali etiam, ciuitate donati, ius ci-
 uium cōsequerentur, admissi. s. per minus con-
 cilium tantūmodò, non rogatis neq; approbā-
 tib. Ducentū uiris. Hinc inter veteres & nouos
 huiusmodi recenter ascitos ciues querelæ fre-
 quentes natæ sunt atque audita. Quas tamen
 querelas contēnere iam aduenæ & insititij po-
 terant, & faciebant etiā, qui numero, potentia,
 opibus antiquos natosq; ciues etiā superabant.
 Quibus vt se fortius obijcere possent, laque-
 us illis quasi iniectus est, falso rumore excita-
 to ac malitiosè per urbem sparsio; is erat, ve-
 teres incolas & natos ciues conspirare aduer-
 sus aduentitios, deque his semel vna nocte tol-
 lendis consilia occulta inire; qua occasione
 cupidè arrepta aduētitiij cœpere quasi excubi-
 as agere, & idcirco armati per urbem nocturno
 tēpore incedere, ita tamen, vt in comitatu suo
 etiam aliquot ex veteribus inquilinis haberent
 singulariter Caluino addictis ac deuotis. In-
 ter cæteros Cottinus Baudichonius erat, ex fa-
 milia,

milia, ex vultu, ex rapinis alijsque facinoribus satis notus, vt cum aliter describere non videatur operæpretium; hic nocte quadam, & quidem intempeſta, in Francorum comitatu, qui armati per urbem gradiebantur, vnà erat. Quo per vicos diuulgato conuenerunt ſtatim magno numero ciues nati, eosque repertos verbis adorſi, ſciſcitati ſunt, quid in animo haberent, & qua auctoritate hoc facerent, quod ſic turmatim & armis cincti nocte intempeſta vicatim vagarentur. Rumor & tumultus per urbem ingens erat, parumque aberat, quin armis correptis ſanguis funderetur. Ad quem tumultum ex quatuor Scabinis ſiue Syndicis Henricus Haubert Pharmacopola (non enim eius domus longe aberat ab eo loco, vbi exoriebatur) accurrit, & apprehenſo Syndicali ſuo ſceptro ſedare admiſus eſt; ſed parum promouit, nullumque neque ipſius auctoritas, neque exhortationes apud illos locum inuenerunt, donec Amyottus Perrinus ſupremus Geneuæ rei militaris Præfectus ſuperueniret, qui cernens ſeditionem magis incaleſcere, animosque contra ſe etiam amplius hinc inde inflammari, Henricum Haubert Syndicum appellat, vt pro auctoritate, qua fungeretur, tumultum, ſeuerè imperando, compeſceret; in quo ſe iſ valde tepidum & puſillanimum oſtendit, quippe recens ad hunc hono-

ris gradum vocatus, neque satis instructus, quæ admodum alij imperio metuque coerceri deberent. Extracto igitur ex manu eius Syndicali baculo Perrinus Præfectus extollit vehementer vocem, alteque exclamat, obedire illos magistratui oportere, hocq; sæpe repetit, & magna voce eos obiurgat, rogatq;, num agnoscerent hunc baculum, & magistratui, qui eo representaretur, obtemperare in animû inducere possent? Victi auctoritate viri, exhortationibus, increpationibus, & paulatim dilabuntur, & domum se quisq; conferunt, estque hoc pacto hic tumultus atq; seditio sedata. Non multo post, quam dilapsi omnes essent sub mediam noctem quatuor Syndici, & vnà reliqui minoris Concilij proceres conuocati, ad Curiam venerunt, vbi narrat Haubertus ordine rem omnem, quomodo gesta erat, & quæ ipse viderat, Dominum Amyottum collaudans, qui nisi intercessisset, magnam cædem fuisse futuram. In deliberationem vocata res est, & inquisitio in seditionis authores, vt ad pœnam quererentur, decreta; Sed ea ipsa nocte & mane etiam Calvinus Henricum hunc Haubert Syndicum mille dolis aggressus, miraque persuadens, eo induxit, vt in Concilio, quod statim post habendum erat, & cui Perrinus per sua quædam priuata, quæ tum forte inciderant, negotia interesse non poterat,

rat, multo aliter quàm nocturno concilio fecisset, de hac ipsa re loqueretur. Nam de Perrino quæstus est, quod vi ex manibus Syndicale sibi sceptrum extorsisset, cum hac verborum insolentia, inuitis, non solum ipso, sed & Deo, & qui eum Syndicum constituerent, id se facturum tamen esse. Amici Caluino addictissimi, qui in Senatu erant, cum ad eam rem subornati & sollicitati essent, carrum & ipsi impulerunt, vt rueret, Perrinusque præcipitaretur, qui aberat, ignarus proditoris & insidiarum, quæ sibi struebantur. Dictæ autem variæ contra absentem sententiæ in Senatu, & eouSQ; res producta, vt concluderetur, ipsum non solum consciuum, verum authorem etiam fuisse nocturni illius tumultus & seditionis, neque esse de nihilo, quod rumore de exulibus tollendis ferebatur; demum negotium intimorum Caluini amicorum opera tanta est dexteritate gestum atque sollicitatum, vt multi eo ipso die ex ciuium libertis comprehensi & inter hos duo viri iuuenes, alijque, qui nocturno tumultui interfuerant, ipsorum sodales, in carcerem abrepti fuerint.

Myottus Perrinus clam monitus; quæ ipsi insidiæ strueretur, nihil moratus, in fines Bernensium secedit, Geneua relicta; sequunturque exemplum eius Dominus Petrus Vvandel, Balthafares, alijque horum cognati, & inter se fidissimi amici, contra quos Caluini fautores, qui potissima concilij pars erant, ipso instigante Caluino, occulta aiebant odia. Et reperti statim quamplurimi testes fuere, qui coniurationem de exulibus è medio tollendis factam esse asseuerarent. Quo falso colore & impostura permulti adolefcetes, ciuium liberi, abducti in carcerem sunt, à quibus partim tormetorum cruciatu, partim subtilibus machinationibus, partim etiã blanditijs & magnificis pmissis confessionem extorsere, cõiurationem factam, quinimo Perrinum, Vvandelium & Balthafares eius esse capita. Post quã cõfessionem in calore illo atq; impetu, nihil morati hos ipsos adolefcetes abreptos extremo statim supplicio affecere. Qui omnes in supplicij theatro cõstituti, Deo teste inuocato palsim p̄fitebãtur immeritò hæc se pati; de quib. accusarẽtur cõficta esse omnia, & q̄ edidissent cõfessionẽ partim tormetorũ nimio cruciatu, partim falsis pmissis extortã. Quæ eũ essent ad Perrinũ, Vvandelium, & Balthafares
alios-

aliosque, qui Geneua excesserat perlata, ad Bernensium fidem confugientes, eorum se iudicio permiserunt, si causa cecidissent, & culpæ huius affines esse, cuius Geneuz in simularentur, convicti essent, omnem mox pœnam, quam hi decreuissent, subire parati. Et hi quidem Domini quæstione super toto hoc negotio habita, postquam ad ipsius rei veritatem penetrassent, per literas missisque legatis Geneuenses seriò adhortati sunt, temperarēt ab huiusmodi machinationibus, & nimium crudelibus exemplis, quibus, præterquam quod cum Dei illa proximorumque iniuria coniuncta essent, vicinorum etiam odium & offensionem sibi conflarent. At nullis consilijs, nullis exhortationibus impetrare hoc à Geneuensibus Bernenses potuerunt, vt ab incepto desistere vellent, qui plures indies ad vincula, ad supplicia nihilominus rapiebant; quos iisdem, quibus priores illos, technis tormentisq; ad ea, quæ præscripsissent, quæue voluissent confitendum inductos, adactosque neci statim, simulac cōfessi essent, tradiderunt, Deum innocentia suæ testem implorantes, & publice ac palā, partim dolos & technas, partim tortorum tormentorumque diritatem proponentes, atque accusantes, quibus ab illis has confessiones falsas, & veritati suisque conscientijs repugnantes elicuissent extor-

gissent;

fissentque; nimirum, ut quæ ad ignominiam,
 dedecus, & detrimentum Perrini, Vvandelii; &
 Balthasarum vergerent, faterentur, quos innocentes,
 eique culpe, quam ipsis imponerent, minime
 affines esse, publicè profitebantur, pronun-
 ciabant, declarabantq;. Quæ cum sic gesta
 esse, certò cognitum perspectumq; Bernenses
 haberent, Perrinum & alios Geneva profugos,
 suos ciues effectos, & ab huiusmodi criminibus,
 quæ per imposturam & calumniam ipsis
 imponerentur, immunes declaratos, in suam fi-
 dem & clientelam susceperunt, ad patientiam
 eos insuper exhortati sunt, ut bono animo es-
 sent, quietique sub ipsorum patrocinio vitam
 traducerent. Cuius rei locupletes satis testes ip-
 si Bernensium proceres esse posse, & non gra-
 uatim quoque mihi futuros, affirmare audeo.
 Quoniam Beza autem in eleganti illa sua præ-
 fatione in gratiam commendationemque ma-
 gistri, patris, & amici sui, in præiudicium verò,
 dedecus, & ignominiam Perrini, & qui cum eo
 tum Geneva excesserant, hæc aliter narrat, &
 contrario plane modo; ex eis, quæ illo tempore
 Genevæ acciderunt, duo recitare aggrediar, ita
 vulgo nota, ut ea nemo, nisi omnium mortali-
 um impudētissimus, inficias ire possit. Primum
 erit de adolescente illo Bertelier, qui per ean-
 dem imposturam & calumniam, qua & cæteri,

quos dixi, in vinculis tenebatur. Hic cum esset generosi & constantis animi, & iudices atque ministri, suadente & instigante Caluino, misericors tantaque calumnia oneratos captiuos speciosis verborum aucupijs lenocinijsque irretire, & illaqueare satagerent, nulla neque ad persuadendum composita oratione, neque subdolis pollicitationibus vllis, quibus eius animũ aggressi nitebantur permouere, atque flectere, ad quicquam contra reclamantem conscientiam vel faciendum, vel dicendum induci potuit. Ideoque quæstionibus subditus & atrociter tortus est, nec tamen neque in equuleo extensus neque fidiculis arctissime constrictus, quãuis ex saxorum ad pedes appensorum pondere, funiculis, quibus manus colligatæ erant, ter quateruè ruptis, frangi tamen aut vinci, neque à constantia deduci fortis eius animus potuit. Quo conspecto miserè disrutiebantur animi. Et inter eos quidam, cui nomen Amblar Corne, excandescens: Tibi, aiebat, aut confitendum hoc est, aut toties fidiculis extenderis, donec brachia pedesq; à reliquo corpore auellantur. nam existimas obstinatione tua Dominos te vincere posse? At cum nihilominus iuuenis nihil de sua constantia remitteret, neque adduci posset, vt falsum quid, conscientia reclamante, fateretur, ad dolum confugiunt.

unt. is erat, vt adolescentis captiui mater, quæ sæua, horrenda & crudelia exempla, qualia Geneuæ edebantur, detestata, ad Caturiges, qui in Sabaudia finibus sunt, commigrarat, ac cerferetur. Legationem suscipit hic Amblar Corne, minoris concilij Senator vehemens & acer Caluini discipulus, vt ad fœminam profectus eam Geneuam perduceret, salutis & honoris filij consulturam. Matri ille verba dare nôrat, blandis fucatisque sermonibus ac falsis promissis eius animum captans, & ex Dominis hoc illi promittens, filium non solum à vinculis absolutum, sed ad honores quoque & officia promotum iri, modo, quod postularent Domini, apertè ac nudè falsus reum se esse agnosceret, & ab Amyotto Perrino aliisque, qui Geneua profugerant sollicitatum, socius coniurationis ab ipsis institutæ vt esse vellet, quod vt faceret, adduci non potuisse; rogatus asfereret. Hæc sola esse, quæ Domini illum confiteri cuperent, quod si faceret, vinculis eximi, & honoribus augeri posse. Capta dulcibus & fraudulentis sermonibus simplex ac credula mulier Geneuam venit, & rectà ad carcerem progressa, filium reperit luxatis membris admodum debilitatum, cui Dominorum voluntatem & consilium exponit, qui in carcere ipsum potius miserè extinguere

constituissent, quã ab eo vt se vinci sinerët; hortatur misera filiũ, obtestaturque, vt Dominorũ voluntati acquiesceret, ac confiteretur, quæ ipsum confiteri vellent, quamuis falsa esse ipse sibi cõsciũs esset. Hunc enim modum in libertatem se vendicandi tantum superesse, quo non solum vinculis eximi, verum ad honores etiam, officia & dignitates peruenire posset; quemadmodũ sibi totius Concilij nomine & mandato Amblar Corne esset pollicitus. His adiecit misera lachrymas, & pias deinde preces, sui ipsius si misereri nollet, miseretur saltem matris, quæ ipso è viuis sublato, desolata foret sine liberis, sine auxilio, sine solatio vllò, confideret sibi Concilij nomine factis pollicitationibus, sibi que consuleret. Frangitur pijs his matris lachrymis atque precibus fortis adolescentis animus, pariturumque se recipit. Quod illa ad Amblar Corne, aliosque Senatores simul ac retulisset, coacto sine mora concilio, rursus eadem, quæ prius, interrogant. Respondet ille, & audacter confitetur, pollicitationibus, quæ matri factæ essent, plane confisus. Vix dixerat, confessioque per Notarios excepta fuerat, sententia etiam lata, & reus esse mortis pronunciat, eodemque ipso die capite plexus est. Quod misera & dolens mater conspicata, secus quàm sperârat, & quàm ei cõcilij totius nomine quidam

dam ex ipsis Dominus pollicitus fuerat, euenisse, videns, inquam, filium morte sublatum, & se proprii sanguinis proditricem, necisq; filij causam esse apud animū voluens, præ mærore, tristitia, pudore, suiq; ipsius odio, vix à se ipsa manus abstinere potuit. Tanquam mente capta autem furiosaque mulier Geneuā statim egressa, querimonijq; & gemitibus aerem vociferando complens, discurret ad Bernenses, Tygurum, Friburgū, & ad alia Heluetiorum oppida proficiscitur, & exponit accusatq; detestabile & inhumanum à se patratum facinus, auctoribus tamen Geneuensibus Dominis, & imprimis suadēte Amblar Corne, illorum ad proditionem huiusmodi instruendam legato & commissario; vindictam deinde contra Geneuam, à Deo, & Cantonum primoribus exposcit. Negethoc Theodorus Beza, quantum volet, aut quiuis alius; at Bernenses & aliorum in Heluetia oppidorum proceres optimi eiusce rei testes esse poterunt. Adeò enim hoc Geneuensium facinore irritati, tam malè contra eos animati suere, vt parum abfuerit, quin vnanimis huiusmodi hominum colluuiem pestemque funditus delere constituerint, præ summa verò indignatione in hanc vocem proruperint: Dignam infelicem hanc urbem esse, quæ funditus euerfa in lacum Lemanium tota immergeretur.

At Friburgensium aduocatus, qui initio præ cæteris in vindictam tanti sceleris exardescere, zeloque iustitiæ cōcitator esse visus est, munere placatus, non solū de isto feruore suo ipse multum remisit, sed cæterorum etiam procerum iracundiam mitigauit. Et Calvinus interea & ad eius ingenium efformati, eiusque desiderio subseruiētes reliqui Ministri pro concione miseris supplicio sic affectis atque exulibus etiam insultabant, in eosque magnis clamoribus debacchandi nullum finem faciebant, nefarios, filios Diaboli, improbos, perduelles, ac patriæ proditores, hostesque (qualibus iniuriarum emblematis illorum conciones exornatæ erant) appellantes. Per Franciam deinde aliaque loca passim scribebant, se à Religionis, reformationisque hostibus quibusdam singulari Dei beneficio liberatos, qui de omnibus ijs exulibus, qui Euangelij causa Geneuam commigrârât, certa quadam nocte è medio tollendis coniurârât. Neque tamen fucis coloribusque hanc calumniam sic obumbrare potuerunt, vt non etiam appareret conspicereturque à pluribus sani perspicacisque iudicij viris, etiam ijs, qui Euangelium illud professi, eius studio Geneuam habitatum venerant. Quemadmodum Spifamij quoque necis causa & occasio tandem detecta, planeque cognita est, etsi neque ei

colores deessent, ad inuidorum calumniatorum malitiam, ne ea cerni posset, obfuscandam, quæsi. Cæterum innocentiam miserè occisorum, & eorum etiam, qui fuga vitam seruârunt, euincit, & contra quasuis inimicorum calumnias latis tuetur, quod Bernensium proceres, sapientia & prudentia clari viri, hos benignè in fidem & patrocinium susceptos in suas vrbes admiserint, vt pacatam illic, tranquillam, quietam vitam ipsorum subditi atque ciues agerēt. Calvinus autem indignissimè hoc ferens, dolos & technas animo versare dies noctesque non cessabat, quò suis mendacijs colorem obducere posset, veritatis vt aliquam speciem, quæ de occisis fugitiuisque effinxerat, retinerent. Contigit igitur Geneuæ res alia memorabilis à Caluino eiusque socijs subornata, cuius historiam secundo loco, sicut pollicitus sum, recitabo.

Adolescens quidam ex familia Albanici Ducis eo tempore, quo is Regis Hispaniarum vice Mediolanensem Prouinciam gubernabat, Geneuam habitatum venit. De cuius aduentu Caluinus certior redditus (nihil enim erat eorū, quę Geneuæ fierent, tam minutum, quod non statim per suos exploratores rescisceret) ad se accersitum ipse vnā cum alijs eiusdem, cuius adolescens erat, nationis, admodū diligenter sollicitant, vt exploratorem se ab Albano Duce submissum esse simulare vellet, cui is hoc in mandatis dedisset, vt & Geneuensis vrbs situm diligenter specularetur, & cum Præfecto Amyotto Perrino, Vandelio & vtroque Balthasare de tradēda vrbe negotium conficeret, quod hero suo fuissent polliciti. Hi, cum eo tempore in Bernensium prouincijs domicilia haberent, simul ac de noua hac calumnia certiores facti sunt, ad eos in oppidum statim se contulerunt, & supplici libello exhibito, subornatum exploratorem Bernam euocari postularunt, vt illic se iudicio sistens, ipsis coram probaret, de quibus eos absens criminatus fuerat. Ad Bernensium postulationem, explorator per custodes, non tamen nimium rigidos, ad eos perductus est; per viam autem, quid cum facere dicereue vellent, appri-
 mē in-

mè instructus fuit, signaque ei indicata sunt, per quæ singulos, quibus calumnia struebatur, interno sceret. Nihil ille, interrogatus, eorum prætermittit, de quibus probè fuerat edoctus, dicere; sed cum designandi singuli illi forent, signorum, quæ data erant, non satis memor, aberrat. Nam cum respondisset, & vidisse se illos aliàs, & probè cognitos habere; productos iam, Amyottum Perrinum monstrare iussus, cum duo essent Balthasares, alterum horum designat, & Amyottum pro Vvandelio accipit. Ex quo pro sua prudentia suspicati statim sunt, & animaduenterunt Bernenses, fallaciam esse atque fraudem, dolo & machinatione Calvini suorumque sociorum subornatam & constructam. Itaque Geneuensium commissarijs cum suo exploratore, vnde venerant, redire iussis, per calumniam falsò delatos absoluerunt, potestate ijs facta, vt domum quisque suam abiret liber. Negare forsan hoc Theodorus Beza posset cum suis, nisi submissus ille calumniator cum Geneva paulo post discedens habitu dissimulato & barba cana ad mentum affixa, in Italiam redire cogitaret, his qui calumniã passi fuerant impigrè persequentibus apud Euie-num comprehensus & ad Bernenses reductus fuisset; vbi tum liberè, & omnem rem plenè, atque palam, sicut erat gesta, confessus est; quo-

modo nimirum, per quos, & cur subornatus fuisset, inductusque ad illos calumniandum, quos neque nouerat, neque læsus à quoquam fuerat. Cuius cōfessionis testimonium, publicumque instrumentum communicari secum, sibi que per Secretarium Bernensium dari, quos diximus, falsò accusati rei postularunt; neque hoc eis negatum est. quod illi publicum testimonium ad suam innocentiam comprobendam, cū inimicorum, quorum inde fraudes atque doli luce clarius conspiciebantur, summa infamia, multis postea ostenderunt. Dicant mihi nunc, quidnam de huiusmodi fraudulenter & malitiosè excogitatis artibus machinationibusque sentiāt? sed ij solum dicant, quorum sanum adhuc sincerumque iudicium est. Nam qui Calvinianæ sectæ alligati sunt ei que plane se deuouerunt ac consecrarunt, quod ipsum in omnibus etiam alijs sectis locum habet, his solemne est, & proprium, quæcunque à suis sectarum magistris designantur & fiunt, ea ut rata habeant, approbent, laudent, magistrisque excusent, & quantum possint, defendāt; denique ut patriæ exitium inferri, domicilia ac bona sua diripi, familiam proximosque cognatos & amicos opprimi, æquiori animo ferant, quã sectæ aliquid suæ decedere, magistrisque suis dedecus aut ignominiam irrogari. Memini ego ministros

Calui-

Caluianos, cum ab eis quæsitum esset, qua conscientia tanta mendacia tantaque calumnias contra proximos excogitatas suo comprobare calculo possent; ad Dei gloriam id & ad impiorum Euangelij hostium, qui reformationi se opponerent, euerfionem à se fieri respondisse. Nam esse hoc in Geneuensi Ecclesia certum, & constitutum quasi dogma, vbi Dei gloria ageretur, mentiri, & mendacium deinde veritatis specie fucare atque adumbrare non modo licitum esse, sed & nonnunquam necessarium.

CAPVT XXI.

Calvinus ad nouandas res natus & valde propensus, vt quietem publicam turbaret, ad aliud excogitandum accingitur. Nam ministris Bernensium, per illas nimirum prouincias, quas ad imperiũ suum adiunxerant, proponit, eisque suggerit, vt bonorũ omnium Ecclesiasticorũ, quæ Abbates, Episcopi, Canonici, Priores, Pastores possiderent, omnium demum beneficiorum, quæ sacerdotibus ante Religionis mutationem attributa fuissent, sibi committi administrationem dispensationemque postularent. Nam id æquũ esse; quippe cũ in Actis Apostolorum exemplũ extet, scriptumque legatur, recens baptizatos Christia-

Christianos, & ad Ecclesiam adiunctos pretia agrorum, quæ vendidissent ad Apostolorum pedes attulisse, & per eos deinde pro sua cuique necessitate distributa esse. Quo exemplo Calvinus se etiam, quæ Ecclesiastici antè habuissent, bona quasi in suam domum deriuare, administrationemque inuadere posse putauit. Bernenses autem ad hos sermones surdi, ipsis domum remissis, seuerè vetant, ne ea de re verba vnquam amplius faciant, sed ad suam quisque functionem concionandi que munus redeat. At verò Calvinus quamuis de hac arce deiectus & spe sua frustratus, non quiescit tamen, sed Magistro Petro Vireto, Laufannèsi, alijsque recens subiugatæ terræ Ministris suggerit, necessariam Ministro excommunicandi potestatem esse, sine qua nimirum malos falsosque Christianos à bonis & sinceris segregandi authoritate ministerium vilesceret, Dei que verbum in contemptum veniret. Id cum in illorum consistorijs expositum fuisset, per omnes illarum ditionum classes eligendos certos aliquos esse, deliberatum & cōclusum fuit, qui ad hanc rem impetrandam atque efficiendam supplicem Dominis libellum porrigerent. Sed cum sapienter, quid Ministri postularent, & quanti hoc esset ponderis, quod sibi permitti concedique vellent, apud se in concilio Domini

ni expenderent, de hac re, eiusque magnitudine vnus de illis verba faciens, demonstraui conclusitque tandem, multò præstare sub inquisitionis rigore in Hispania, quam apud Bernenses commorari atque viuere, tanta si semel Ministris potestas fieret, vt, quos liberet, excommunicare possent. Responsumque idcirco Ministris est; Quæ illis mandata esset concionandi populumque instituendi prouincia, huic sedulo incumberent; hanc vero rem missam facerent, neque de ea loquerentur in posterum. De quo Calvinus certior factus, vt erat inquieto ingenio, & in proposito suo persequendo obstinatus, vrget eo etiam magis Ministros, & coràm & per literas, nullumque vrgendi finem facit, donec tantum plerisque exacuisset, & inflammasset, vt profiterentur, ministerio defungi se malle, quam hac excommunicandi potestate destitui. Dicebant enim, nihil hoc aliud esse, quam Euangelium contaminare & cœnâ prophanare, si ea promiscuè bonis simul & malis, & non minus ijs, qui vitijs obnoxij, quàm qui virtutibus dediti essent, exhiberetur. Atque idcirco Bernam iterum reuersi eiusdem argumèti alterum libellum supplicem præsentarunt: Et responsum iterum est, aduocato ex totius concilij sententia edicente; abirent, & quod ipsis mandatum esset concionandi populum-

pulumque instituendi munus exequerentur, neq; , vt huius rei causa reuerteretur, opus esse. nam Dominos nunquam , quod postularent, concessuros, neque per suas ditiones excommunicandi vllam vnquam aliam rationem potestatemque admissuros, quam quæ per iudicis sceptrum fieret, qua improbos & sceleratos ille pro suis quisque criminibus puniret ac plecteret; cuius rei causa gladium accepissent. At Calvinus cōtrà, qui ab eo, quod animo semel concepisset, rupe quavis durior, & immotus magis, deduci non poterat, Viretum aliosque Ministros sibi addictos deuotosque porrò incitat, boni pastoris officium esse inculcans, non solum in pascua læta oues deducere, verum sollicitum etiam esse, ne qua scabies gregem infestet, & si quam scabiosam ouem conspiciat, à reliquo grege seiungere, vt non grex totus inficiatur. His adiicit, literas ad se ex varijs Franciæ locis, oppidis atque castris perlatas esse, quibus multi sibi ministros verbi Dei mitti postularent. Quæ instillata illis noua opinio Ministrorum audaciam multum confirmauit, auxitque plurimum, adeo, vt quidam, inter quos etiã ipse Viretus fuit, tertio & quidem suo ipsorum nomine tantummodo, cum Bernam idcirco profecti essent, arrogãter, & obstinatè cõtendere, & hanc excommunicãdi, malosque à cœna re-

pellēdi potestaté à Dominis extorquere adnisi sint, quā nisi ab ipsis impetrarent, nō se Christi Natiuitatis festo, quod instaret, cœnam ministraturos, sed ministeriū etiam deserturos minabantur. Qua tanta proteruita & arrogantia mirum in modum offensi Domini, proscribendos ignominiosè, & cum infamiæ quadā nota esse decreuerunt, dimittendosq; cū literis, quas ad Præfectos suos singuli perferrent, quarū hæc esset sentētia, vt lectis literis eos, qui attulissent, Ministros publice per tubæ sonum & ignominiose proscriptos statim denunciarēt. Singulis datæ huius argumenti fuere, clausæ diligenter, & signatæ: quas ferebāt, ignari suo se iugulo gladium adferre; quod in maximam illis vituperationem, probrum, atque dedecus cedebat. Nam simulac reuersi domum fuere, omnes publicè, vt imperatum erat, & cum ignominia proscripti sunt, vno Vireto excepto, qui clam de eo per intimos amicos admonitus, rectā Geneuam contenderat, minime delatis ad Præfectum Lausannensem literis. Qui, Vireti hac fraude cognita, Primoribus aliquot ciuitatis comitatus, domum eius adit, omniaque scrutatus, & imprimis conclauæ, plurimas reperit ad Viretum manu ipsius Caluini scriptas literas, per quas variæ & subtiles machinationes, vaferrimæ artes

tes detectæ fuere, à Caluino primum excogitæ, sed ad quas Vireti opem, auxiliatricemque manum expetebat; inter cæteras autem etiam illæ erant, quibus incitauerat Viretum ad excommunicandi illam potestatem postulandam, aut, nisi esset consecutus, ad ministerium deferendum. Reperta etiam Amboisiana illa machinatio atque coniuratio contra Franciscum II, Francorum Regem; sed & mille aliæ nouationes, quarum author esse atque inceptor Caluinus moliebatur, inuētæ fuerunt. Ex his epistolis binæ & quadraginta Bernensibus Dominis præsentatæ, & mirum in modum ex earum lectione offensi fuere; ex quibus quàm maligno spiritu ageretur Caluinus quantaque eius iniquitas esset, cognoscerent. Quem Theodorus Beza nihilominus laudibus in cœlû ferre, & super omnes alios leni admodum animo fuisse, benigno, tranquillo, pacifico persuadere conatur, ratus cum stolidis ouibus, vel inconsideratis vitulis, quos facile decipere queat, sibi rem esse.

AD extremos eius annos veniamus, videamusque, quam varijs ante obitum morbis afflētus consumptulque fuerit. Scribit Peza, phthyli, colica, asthma te seu respirandi difficultate, calculo, podagra, hæmorroidibus vexatum fuisse, præter sibi familiarem hemicraniam & acres capitis dolores, quibus plerunq; torquebatur. En tibi varia & diuersa, quæ simul in ipsum ingruerunt, morborum genera & cum quibus valdè miserè per multos annos, imo verò vsque dum spiritum exhalaret, conflictatus fuit; certum & expressum diuinæ aduersus eum iræ indicium ac testimoniū. Quod si quis, multos etiam sanctos homines, dum in hac vita essent, dira multa, & in corpore, & in bonis perpeffos, alleget, & de Iob satis cognitum omnibus exemplum proferat; Respondebo, sic Deo vilius fuisse, vt tanquam illustre patientiæ exemplum futurus in bonis hic atque corpore affligeretur; sed ad fiduciam in nobis stabiliendam confirmandamque, nūquam se iustum, sibi ex animo ac verè fidentem deserturum, omnibus eūdem Iob calamitatibus liberatum, omni felicitate, & multis rursus magnisque muneribus cumulasse. Quod S. Iacobus cap. 5. epistolæ suæ Canonice pulchrè in hæc verba explicauit; Suffe-

renna, inquit, Iob audistis, & finem Domini vidistis, hoc est, exitum atque finem, quem eius afflictioni Dominus imposuit; Et vidistis, inquit, quoniam misericors est Dominus & miserator. Quibus verbis sententias nobis Davidis proponere & in memoriam reuocare Apostolus voluisse videtur, quæ sunt 33. Psalmo, quibus suo exemplo ad Deum laudandum, timendum, ei que fidendum, eius gratia & benignitate erga bonos, seueritate contra malos proposita, inuitat; Oculi Domini, inquit, super iustos, & aures eius in preces eorum; vultus autem Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Clamauerunt iusti & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus liberauit eos: Iuxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit: Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus. Et sequitur: Mors peccatorum pessima, & qui oderunt iustum, delinquent. Sic prioris ad Corinthios epistolæ cap. 10. D. Paulus Dei filijs & electis, si in hoc mundo in calamitates & misérias incidere ipsos contingat, certam liberationem felicemque exitum promittit: Fidelis, inquit, Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Sed ad Calvinum nostrum, &

ad grauissimos eius, varioque morbos, quibus miserè ad extremum vsque spiritum excruciatu-
 tus fuit, reuertamur; quem prætereos, quos sc-
 za referente commemorauimus, eo quoque
 morbi genere afflictum constat, quo iusto Dei
 iudicio quosdam manifestos & apertos Dei
 hostes, qui diuinum honorem atque gloriam
 inuaserant, sibi que vsurpârunt; vexatos puni-
 toque legimus, is est pedicularis. nam & hi ver-
 mes totum eius corpus peruaserunt, & foetidis-
 simo, ac virulentissimo vicere circa verèda, ver-
 mibus has sic foedè ulceratas partes miserimè
 corrodentibus, percussus est. Sic quondam Ho-
 norius secundus Vandalorum Rex, postquam
 Ecclesiam Orthodoxam annos octo perfec-
 tus fuerat, pediculari tandem morbo consump-
 tus est; Sic Arnulphus Imperator, Caroli Crassi
 successor, magnus templorum violator, vasa-
 torque; Sic Maximianus immanissimus Chri-
 stianorù hostis; Sic Antiochus Epiphane-
 s homo summe nefarius, impius & magnus vetera-
 tor, qui templo Hierosolymitano nefariè expi-
 lato ad veri Dei contemptù Iouis in illo simula-
 chrù statuit & crexit; Sic crudelis Herodes, qui
 innocètes pueros sustulit, sibiq; Dei honorè &
 titulù vsurpauit; sic inq; hi omnes nefarij & sce-
 lerati à vermibus conuelli, extincti sunt. Sic de-
 mùm plures alij hypocritæ Deiq; hostes, qui præ-

textu & colore sanctitatis atque zeli assumpto, veritatem oppugnaverant, iusto Dei iudicio & vindicta in hac vita à pediculis gravissimè vexati, & à vermibus miserè corrosi post longum & diuturnum cruciatum exterminati sunt, morteque extincti, & post hanc in alteram illam longe miserrimam mortem ad æternas illas infernales pœnas in perpetuum cruciandi sunt precipitati. In quos illud Psalmistæ verissimè quadrat: Duplici contritione afflixit illum. Quomodo sane duplici consummatione Calvinus dici potest consumptus. Nam quicquid scribat Beza, quantumvis se illis, qui mortem eius impiè traductæ vitæ amplum satis testimonium tulisse censent, opponat, & Calvini filiorum Dei morte ex hac vita excelsisse, contendat, verissimum tamen est, quod gravissimos dolores & asperissimos cruciatus, quibus Deus illum severa gravissimaque manu ingruente excruciabatur, non ferens, Dæmonibus invocatus, jurans, execratus & blasphemans miser exspiravit. Cuius illi testimonium perhibere, qui decumbenti ad esumque halitum ministrarunt. Idem conneget, quantum volet Beza, negem quæ alij, satis se rem habere expioratum est, in hoc vitam, quod diem atque horam detestatus sit & execratus, quæ utquam studiis vel incursionibus impendisset, cum ex

vlceribus totoque corpore grauisissimi foetores
 emanarunt, ob quorum graueolentiam & sibi
 ipsi grauis, & quae eum circumstabat, familiae
 erat. Quam causam fuisse etiam hi eius dome-
 stici narrarunt, quod visitari se nollet. Cate-
 rum Theodorus Beza aliud quid recitat, quod
 ad magnum etiam, Magistri sui, amici atque pa-
 rentis, Caluini encomium & honorem perti-
 nuisse censet; id ego silentio praeterire non de-
 beo, scilicet, cum per morbū domi detineretur,
 & idcirco conciones lectionesque necessario
 intermitteret, otiosum tamen minime desedis-
 se, sed domi etiam suae labori sedulo incubuis-
 se, & eo quidem tempore postremam suam In-
 stitutionem Latinam simul & Gallicam, & au-
 spicatam, & absolutam ab ipso esse. Vbi non e-
 rit absolum, si quis Bezam interroget, quana
 illa fuerit postrema Institutio ab ipso tum coep-
 ta & absoluta. Non enim est nobis nisi prima
 illa conspecta, quam diu antè & composuerat,
 & in lucem miserat. Quae si tam erat bene, a-
 deoque absolutè facta scriptaque, nihil vt in ea
 desideraretur, quod fuit operapretium, toties
 eundem formare & reformare? En tibi autem
 in aperto mendacio deprehensus tenetur, quo
 affirmauerat, magistrum suum & parentē Cal-
 uinum ita extremè & absolutè doctum fuisse,
 nunquam vt sententiam aut dogma à se prola-

tum aut scriptum retractauerit, correxeritque. Cæterum astum Caluini cõsidera: reprehensus quippe & hæreseos notatus ab ijs, qui in eius Institutionibus primæ & secundæ editionis, crassos eius errores fallasque sententias multas offenderant, ipse errores in libris suis admissos primum corrigebat, ac tum, suppressis prioribus exemplaribus, & alijs in lucem editis nouis, illos, à quibus erat reprehensus, quicquid censura interposita, erroris eum hæreseosque damnauerant, laceßens, eis se audacter opponebat, mendaces, impostores, calumniatores vocans, & ad illam editionem appellans, ex qua errores sustulerat. Per quam imposturam absoluti aliquis & irreprehensibilis doctoris, qui nihil à se scriptum dictumue retractasset, qualis uideri haberique ab omnibus cupiebat, nomen sibi & opinionem parare conabatur.

CAPVT

CAPVT XXIII.

ED de Caluini vita, maligno ingenio, imposturis, de eiusdem immensis doloribus, quibus ante obitum potenti & iusta Dei dextra misere excruciatuſ fuit, deque eius animam agentis impatientia atque desperatione satis superque haecenus dictum est; sequitur, vt de doctrina iam, & quanta ille sinceritate in sacra scriptura tractanda versatus sit, dispiciamus. Illum enim Beza in praefatione sua super omnes omnino sanctos Patres doctoresque tam veteres, quam nostri seculi, qui vnquam scriptis doctrinaeque excelluisse leguntur, extollit, tanquam qui omnes post se longè reliquerit, cum res multo secus se tamen habeat. Nam ex omnibus; qui vnquam extiterunt, haereticis (de illis loquor, qui religionem Christianam professi fuere, & zelo se Dei agi iactarunt) qui similia fecerit, & de Deo magis absurdè & impiè locutus sit, atque scripserit, neminem fuisse credo; idque fecisse eum aut per turpem ignoratiam, aut Diabolicam maliciam, aut vtraque ignorantia simul & malitia transuersum actum iudico. Cum enim maligno, ad vindictam valde propenso, & improbo animo fuisse satis haecenus à nobis probatum, adeoque cer-

tum sit; quis dicat vere dictum, sapientia, atque Dei rerumque diuinarum pura, incorruptaque cognitione imbutum esse potuisse, scriptura contra testimonium perhibente, In malignam animam sapientiam non ingredi? Neque tamen, iam enim aliquid de eius doctrina dicendum, inficias eo, eloquentem hominem fuisse, in linguarum cognitione versatum fuisse, vidisse multa, legisse & scripsisse etiam multa; sed ad veram diuinarum scripturarum & sinceram cognitionem intellectumque ipsum penetrasse, hoc est, quod plane pernego. Ex ijs, quæ de diuina prouidentia, de præscientia & prædestinatione scripsit, quis recti sanique iudicij est, qui non clarè perspiciat, Manetis Perlae hæresin, à quo Manichæi nomē sunt sortiti, reuexisse, qui omnia non modo bona, sed mala etiam ex æterno quodā Dei, decreto necessario plane fieri asseuerarunt. Quod licet ijsdem plane verbis Caluinus non dicat, ijsdemque terminis, tantundem tamen ipsum dicere me demonstraturum deinceps confido. Vbi notare hoc conuenit, sathanæ hunc dolum esse, vt veteres olim damnatas hæresesque; resuscitaturus, post lapsa aliquot temporum spatia, ambitiosos & arrogantes homines inquirat & instruat, per que easdem rursus disseminet; transformet autem, & tegat alijs verbis, alijsque coloribus obdu-

obductas proferat, ne agnoscantur, vt simplicibus incautisque, ne ab illis abhorreant, facilius imponat. Et his quidem facile imponere potest; at docti & sapientes homines, sanctique spiritus numine afflati statim, licet ad fucum faciendum alio colore tinctas, agnoscunt tamen, viriliter reijciunt, efficaciterque conuellere nōrunt. Quod Constantini magni tempore sic euenisse constat, circa annum Domini plus minus trecentefimum vicesimum octauum; quando Arius, presbyter Alexandrinus, per huiusmodi Sathanicum astum atque dolum damnatam diu antè, & in Episcoporum synodis reiectam Ebionis, Artemij & Pauli Samosatani falsam & erroneam doctrinam renouauit. Quippe latere hoc Alexandrum Alexandriae Episcopum diu non potuit, qui Ario Dei veritatisque hostis Diaboli instrumento ac ministro venenum Ebionis, aliorumque propagante & disseminante, quamuis alijs verbis palliare, statim hoc agnouit, detexit, vicinosque Episcopos, vt cauerent, admonuit. Sic Calvinus nostro seculo Manetis hæresim effossam eruit, & in conspectum, alio tamen ornatu circumdatam cinctamque protulit. Quamuis enim fatalem necessitatem nō nominet, neque cum de ea sermonem instituit, tam clari aperisque verbis vtatur, (ita enim nimium se pro-

deret, fuissetque ab vniuersa statim Ecclesia repudiatus) nihilominus in hominum actionibus necessitatem, Laurentij Vallæ sententiam probans laudansque, constituit. Qua de re in proprio de Dei prouidentia opere, quod post hoc, Deo approbante, propediem sequetur, copiosè tractaturum me spero. Cum scribit autem, defenditque Adam Dei ordinatione & æterno decreto in peccatum necessariò esse prolapsum; cum Adæ posteros quosdam, qui saluentur, esse electos, alios sempiternæ morti destinatos, docet, & diuersitatis huiusce primam præcipuamque causam esse Dei voluntatem asseuerat, sententiam quandam D. Augustini ex eius super Genesin libro ad hoc comprobandum allegans, qua, quæcunque sunt, fiuntque, eorum omnium solam Dei voluntatem causam existere, ille asserit; huiusmodi cum de Deo docet, nonne Deum summè vituperat & traducit? Quis enim adeò durus & inhumanus pater est, qui vt necet, vt laqueo perimat, vitamque adimat, idcirco filium generat? O doctrinam impiam. Deum scriptura mille in locis pronunciat detestari peccatum & prohibere, neque damnatorum perditione atque puniti-
one delectari; vt quis pereat, ab ipsius voluntate alienum esse; ab ipso non esse, quod Israel se perditum eat, & filiorum numero excidat; ex-
probrare

probrare autem eis, quod non intermiserit facere quæcunq̃ue optimum, benignissimum, & misericordissimum parentem pro filiorum salute præstare conueniat. Hæc de Deo scriptura prædicat: Calvinus autem hunc tam benignû parentem quosdam idcirco, vt perderet atque damnaret creasse & in hunc mundum produxisse affirmat. Hancine igitur doctrinam aut manifesta ex ignorantia, aut Diabolica malitia, aut ex vtraque simul profectam esse animaduertimus? Iam Augustino tam sancto Patri asserere, quasi ille dixerit eorum, quæ in mundo fiunt, omnium Dei voluntatem solam causam esse, cæca grandisque vel ignorantia est, vel malitiola impostura. Quam enim sanctissimi Patris sententiam producit, eo significatur, tot & tam diuersa animantium genera esse volatiliû, piscium, quadrupedû, reptiliû, omnisque, quæ in rebus creatis est, conditionis atque ordinis, aliam rationem dari non posse, quam quod sic cõdi, creatiq; Deus voluerit, & sic illi placuerit; cum hoc scriptura dicat, sicut Deo placuit, sicut voluit, ita cuncta tam in cœlo, quam in terra facta esse & producta. Casus verò rebellionis & malorum spirituum, Apostasie, peccati & transgressionis Adam, eorumque criminum, quæ mali quotidie perpetrant, authorem Deum facere, ita quidem, vt eius voluntas

& æter-

& æternum decretum harum omnium rerum causa esse asseratur; quam est crassa ignorantia & quanta cum Dei ignominia coniuncta, contraque diuinum honorem quam euidentis est blafphemia? Quod vnquam sensisse aut dicere voluisse optimum pijsimumque doctorem Augustinum quis credat? Hinc itaque luce meridiana clarius Caluini ignorantia & Diabolica elucet malicia. Quem plurimas, si quis aduertat, diuinæ scripturæ sententias mirè sic contortas inuertere, contraque verum genuinumque sensum interpretari reperiet; quas ego tamen in id, quod dixi, quodque propediem in lucem emittere opus decreui, reijcio & reseruo. Nunc vero deinceps, quãta is Iesum Christum Dei filiũ Dominum & redemptorem nostrum ignominia & probro affecerit, videamus.

CAPVT XXIII.

DV O autem tantummodo, ne sim prolixus & auditori lectoriue molestus, in medium adferre decreui, reliquis alteri operi reseruatis. Primũ erit de eo, quod Epistolam ad Hebræos exponens scripsit, ad quintum caput præcipuè, vbi D. Paulus in orationis, quam Christus parum antè, quàm Iudæis in manus traderetur, in monte Oliuarum ad patrem direxit, mentionem incidens, Et exauditus est, ait, pro sua reuerètia; quo-

quomodo in veteri & vulgata editione legitur. Calvinus autem communem interpretationem in Ecclesia ab omni antiquitate approbatam reiiciens, hanc vocem *εὐλαβία* metum & dubitationem exponit, manifestos siue imprudens siue malitiosè errores committens. Primò, Iesum Christum Dominum nostrum ad eò terribili, ait, mortis terrore concussum, vt quasi in desperationem incideret, anxius & sollicitus, ne à morte absorberetur & deglutiretur. Nam his vocibus Latine scribens visum esse, qui librum habent, videre possunt, quod Gallicè expressit *il y a engloury*. Maiorem in Christum eiusque dignitatem, blasphemiam vel Ebionem, vel Artemium, vel Paulum Samosatenum, vel horum sectatorem Arium, vel ipsum denique Mahometem vnquam protulisse non reperio. Nam imprimis Christi diuinitatem inficiatur, conuellitque, talem cum nobis exhibens, qui finem suum ignorauerit, neque securus planeque certus fuerit, Dei se filium esse, qui vitæ & necis suæ potestatem plenâ obtineret. An vero ignorabat Calvinus, quæ à Christo antea dicta fuerant, quæue in Euangelij Ioannis cap. 10. referuntur? Propterea diligit me pater, quia pono animam meam, vt iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso. potestatem habeo ponendi eam,

& po-

& potestatem habeo iterum sumendi eam, hoc
mandatum accepi à patre meo. Optarem ego,
vt hic misera Caluini mancipia, nimis ei misere
addicta ac deuota, cōsiderare vellent, quoniam
pacto Dominus noster Iesus Christus, ne à
morte absorberetur, hæsitare ac metuere potu-
erit, cum verus & Deus, & homo esset, qui ne-
que cur in hunc mundum venerat, causam vn-
quam ignorauit, & quem neque, quo mortis
genere tollendus esset, neque modus, instru-
menta, authores, incitatores, imo ne locus qui-
dem & hora, vbi & quando passurus esset, vn-
quam latuere. Præterea si caput nostrum, quod
fidei, ac spei nostre, eiusque certitudinis atque
fidentix, quam in diuinis nos habere p̄missis
conuenit, fons est, origo, atque perfectio, si hæ-
sitauit, si exhorruit, vacillauitque, quid nos de-
bilia eius & infirma membra, quantam in no-
bis dubitationem residere, quam parum secu-
ros certosque esse oporteret? At vero Esaias a-
liquis mediis, & quidem viuis dissectus, ita
hunc tamen extremum & maximum dolo-
rem tulit, ac si nullum neque malum, neque
pœnam perentisceret. Ananias, Azarias, Mi-
sael adolescentes, in ardentem fornacem mis-
si, tantum abfuit, vt ciulantes animum spem-
que abiecerint, metuerintque, ne in medijs flam-
mis à morte degluerentur, vt etiam laudes Deo
atque

atque hymnum decantauerint. D. Stephanus lapidibus obrutus non modo non est turbatus, neque timore concidit, sed pro ijs, qui lapides in ipsum confertim iactabant, necisque eius auctores erant, Deum deprecatus est. Marcellinus cum fratre Diocletiani iussu multis confixus sentibus, quasi dolores mortemque ridens, lætus hunc Psalmum decantabat: Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum. Denique infiniti alij non Christiani modo, & de vita æterna securi, verumetiam gentiles magno animo mortem contempserunt. Et ipse Dei filius omnes mortales magnanimitate & constantia longe superans, adeò quidē, vt ne ad millesimam quidem eius, quæ in ipso fuit, magnanimitatis atque constantiæ partem pertingere quisquam vnquam potuerit, illene vt animum, quod Calvinus ait, desponderit, & in adeo foedum, abiectum, extremumque timorem prolapsus sit? Nimirum hoc ignominiosum est de Dei filio sentire vel loqui. Cæterum Caluini summam ignorantiam malitiamue agè hic contemplemur. Qui ad confirmandam opinionem suam vsitatam Græcæ huius vocis *εὐλαβείας* interpretationem immutat; quæ omnium Græcæ linguæ peritorum iudicio metu, cautionē, reuerentiam atq; pietatē denotat, hoc est, cultū, officiumque, q̄ Deo primū, tum parentib.

& demum honoratis & in dignitate aliqua constitutis viris debemus. Est ubi & hanc eius vocis significationem, ut ab officio & ratione discessionem designet, reperias; neque reperies tamen, ubi ignominiosum huiusmodi aliquem seu timorem seu metum, qui ex animi pusillanimitate ob imminens aliquod periculum proficiscatur, sed ubi honestum ex amore & reuerentia natum timorem potius significet, quo erga quenquam ob eius dignitatem atque excellentiam plerumque afficiuntur. Quod ex voce εὐλάβης, quæ hominem religiosum atque verecundum denotat, magis etiam fit perspicuum. Caluinus autem non pro honesto huiusmodi timore, sed in peiorem partem detorquens, pro horrore atque tremore accepit, quo quis ob inevitabile aliquod periculum quasi desperabundus concutitur, cui quidem, anxium atque atrum, epitheta dari consueverunt, qualem in Christo Iesu Domino nostro horrorem fuisse nemo sanctorum Doctorum unquam admisit. Sed alterum etiam insignem errorem in sua versione committit, prepositionem ἀπὸ omnino aliter quam Græce docti viri omnes, interpretans: Neque enim πρὸς pro ἀπὸ quod à significat, vel ab, usurpatum utquam reperias. Vbi si quis mihi obieciat, non inueniri quoque, ubi (πρὸ) ut est in vulgata versione significet,

ect; huic primum respondeo, præstare multo, fatiusque esse, cum vocabulorum usum, qui tēpore confirmatus sit, & ab ecclesia receptus, retinere, quàm temerè nulla necessitate efflagitate sic immutare ac detorquere, vt contra Deieuusque filij Iesu Christi honorem atque gloriam usurpentur. Deinde si Calvinus tanta fuit eruditione præditus, quantam illi Beza affingit, an non ἀπὸ interpretari, pro vel iuxta, posse, obseruare potuit, sicut ἀπὸ τῶν ἰσως ἑσίας, ex æquis viribus versum legimus? quid vetet igitur, vt non hoc etiã loco ἀπὸ τῶν ἀλάβδας per (ex vel pro) reddatur? Adhæc, si Caluino hunc locum genuino sensui restituere studio fuit, quid est, quod tanta temeritate & audacia ad textum adijciat pronomen hoc, suo? Ait enim exauditum fuisse à suo timore, quamuis minime sic quidē, sed absque pronomine hoc αὐτῶν, tantum ἀπὸ τῶν ἀλάβδας, pro reuerētia, Græcus codex habeat. Nimis fortassis vrgerè hunc locū videbor, & diutius immoratus esse, sed hoc feci præcipuè, vt Caluini huius, quem Beza super omnes, qui fuerunt vnquam, omnium temporum doctos euexit, aut inscitiam, aut malignitatem, aut simul vtrâque euincerem, ac clarè spectandam exhiberem. Addicant se verò deuoeantque, qui volent, Caluini doctrinæ, eiusque hæresin propugnent, ego referam, quæ ex

scriptura sacra, & sanctorum patrum ac veterum Doctorum, qui S. Apostolis proximè successerunt, sententijs super has Iesu Christi preces, & Apostoli hunc ad Hebræos locum, collecta habeo. Ante omnia verò hoc notare convenit, eam Christi orationem non esse per eos, qui audierunt præsentisque fuerunt, inscripta relatam. Sunt enim hæc gesta, & à Domino nostro Iesu Christo verba hæc in monte Oliivarum prolata, quò non nisi tres ex suis discipulis adduxerat, reliquis Gethsemani relictis. Et hi tres tamen longè ab eo semoti, quantum iactus est lapidis, & graui etiam somno pressi erant. Itaque spiritus sanctus, cuius instinctu & inspiratione non per falsos, sed veros sincerosque verbi Dei ministros hæc scripta habemus, instruere nos per hanc orationem, & manifestam nobis facere voluit Christi Iesu Domini nostri dignitatem, magnificentiam, excellentiam. Qui, vt eodem quinto capite epistolæ ad Hebræos scriptum legimus, in diebus carnis suæ, hoc est, vestitus substantia & natura humana, ab hominibus nihili habitus, à Iudæis verò etiam tanquam improbus aliquis ac latro tractatus, preces supplicationesque ad eum, qui posset illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis obtulit. Non profugit ergo in procul remotas terras

non in sylvas, aut deserta loca, aut in obscurâ se antra abdedit, neque angelis ministris suis mandauit, vt se conatibus inimicorum suorum opponerent, illis vel cæcitate percussis, vel confusis, vel planè euersis; sed ad Deum patrem suum conuersus, illū orauit, & non ex abiecto aliquo, muliebri, pusillanimi, horroris & anxietatis, ne à morte absorberetur, pleno timore, verum morti multo magis, quam ab æterno ad redimendum genus humanum ordinatam esse nouerat, se generosè offerens, in hæc verba prorupit: Pater si possibile est, transeat à me calix iste, veruntamen, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua: Vbi spiritus sanctus nos instruit, duas in Iesu Christo Domino nostro naturas, diuinam & humanam, fuisse, quarum hæc corpore constans, necessitatibus naturalibus obnoxio, & rationali anima, actiones omnes naturales efficiebat, omnia ad huius naturæ conseruationem necessaria appetens amplectensque; ab alijs autem eidem naturæ aduersis atque contrarijs rebus abhorrens; quales sunt afflictiones, passionis, cruciatus, & denique mors; quæ ipsam naturam humanam destruit & dissoluit; qua ergo homo erat, mortem ipse exhorruit. Quo idem Spiritus sanctus errorem Euthicetis apud Constantinopolim Abbatis;

confutare voluit, qui tertius post Manetem & Apollinarem, de Iesu Christo docendum & defendendum sibi sumpsit, non humanum, sed cœleste illum corpus habuisse, quod ad instar solaris radij per virginis corpus pertransierit, ita vt nequaquam tamen eius substantiæ particeps efficeretur; imaginarium & phantasticum Domino nostro & nulli passioni obnoxium corpus sic attribuens. Aduersus quam hæreticorum opinionem, vt ostendat Christum & verum hominem, & verum Deum fuisse, hanc eius orationem in scripturam sacram referri Spiritui sancto visum est, ex qua constare posset, duplicem in eo voluntatē fuisse, humanam alteram, qua mortem refugerit, & diuinam, secundum cuius præscriptum ratio directa ad Dei se voluntatem conformabat. Rursus, quam huius innocētis mors necessaria esset, qua nisi intercedente humana natura imperfecta permanisset, & sine spe aliqua resurrectionis, declarare Spiritus sanctus hoc sermone etiam voluit. Et idcirco; si possibile est, aiebat. at cum possibile non esset, Deo se totum permittit resignatque, quem nunquam deseruit, & à cuius voluntate nunquam discessit, sicut enim vna est vtriusque potentia, eadēque sapientia patris atque filij, ita vna vtriusque eademque voluntas est. Atque hæc quidem vera &

ra & legitima huius loci expositio est, cum priscorum & orthodoxorum patrum doctrina consentiens, quam veri & legitimi Ecclesiæ filij sequuntur. Caluini illam alteram sequantur, qui se ad falsam eius doctrinam hæresimq; adiungere, eiq; se consecrare volent.

CAPVT XXV.

AM alius insuper insignis locus est, in quo nimis clarè suam ille inscitiam malitiamq; prodidit. Nam cæteras, quarum plurimæ sunt, contrarias & inter se pugnantes sententias, quod ab alijs obseruatae collectaëq; sint, ex eius libris repetere supersedeo; at de hoc eius errore à nemine scriptum quidquam existimo, qui est de Iesu Christi ad inferos descensu. Hic enim fidei articulus non minus momenti atque ponderis ad Christi excellentiam potentiamq; comprobendam habet, quam alij illi, qui de eius sunt natiuitate, resurrectione, & in cœlum ascensione. Quod licet ita sit, Caluinus tamen, vel Satânica malitia, vel nimis stupida inscitia, vel vtraque ex causa occultare illum & suppressere conatus est. Illa vero semper fuit Dæmonis malitia, vt in omnes partes & occasiones intentus sedulo vigilaret, Dei & filij eius Domini nostri

Iesu Christi gloriam & honorem quemadmodum obscurare posset; ad quam rem tanquam instrumenta quædam & ministros nullo non ævo homines superbos aliquot, arrogantes, ambitiosos excitauit atque adhibuit, excogitans suggerensque eis peregrinam aliquam & absurdam interpretationem ad damnatasiam olim per sanctos & Orthodoxos Episcopos hæreses rursum introducendas. Sic Arii linguam exacuit, vt subtiliter differere, proponere, atque suadere eundem errorem posset, quem Ebron, Artemius, & Paulus Samosatenus contra filij eandem, quam cum patre habet, substantiam prius disseminauerant; cautè tamen, alijs vocibus excogitatis atque substitutis, quibus iam olim cognitum damnatumque Ebionis & sociorum eius visus, ne agnosci posset, tegetetur. Nulla igitur Arius huius dictionis ὁμοῦμεν, quod est, eiusdem substantiæ, mentione facta, Deum siebat non esse patri coæternum, sed patrem ante verbum fuisse, quamquam verbum (sic enim ipse loquebatur) ἐξ οὐρανῶν esset, hoc est ex rebus non existentibus; quasi dicere vellet, quod ex rebus creatis non esset. Quibus verborum inuolucris tacitè Iesu Christi diuinitatem negabat. Caterum hanc eius fallaciam & imposturam Alexander Alexandriae Episco-

Episcopus statim agnouit, agnitamque damnavit; quod dictum à nobis etiam antea est. De hinc Sathan quendam Photinum, qui erat presbyter, suscitavit, qui ut falsam doctrinam suam, quam cogitabat in Ecclesia serere, luto aspergeret, nouoque colore obductam alia forma conspiciendam exhiberet, Arianos simul & Orthodoxos reprehendens non minus horum, quam illorum doctrinam damnabat, & interea tamen Ebionis eiusque sectatorum hæresim ex Orco reuocabat: Nam dictionem *λογος* in Euangelio Ioannis, decretum & predestinationem humanæ redemptionis, & vitæ æternæ per hominem ex Virgine natum restitutionem interpretabatur. Sed hic, vna cum erronea hac & falsa interpretatione à Basilio Ancyrano, in Galatia Episcopo, est confutatus. Denique vetus est hoc Sathanae stratagemata, hæreticos semper aliquos excitare, qui falsis scripturæ sacre interpretationibus honorem Christi Domini nostri obfuscent, erroresque in Ecclesiam introducant; Quod nostro etiam tempore in Caluino experti sumus, qui cum multis locis, tum præcipuè hac falsa versione, dum illud, Descendit ad inferos, ipse, Posuit est in sepulchro, reddidit, Iesu Christi gloriæ multum detraxit. Cum autem idcirco à quodam sub annum Do-

mini 1552. reprehensus esset, qui hanc ei nimis
fœdam & vitiosam battologiam exprobrabat;
sufficisse enim, quod in symbolo præcessisset,
mortuus est & sepultus, neque per hæc verba,
positus est in sepulchro, idem repetere opus fu-
isse; eius rei causa Catechismos istius editionis,
quoscunq̃ue potuit, suppressit, & de hoc Chri-
sti Domini nostri descensu mentionem nul-
lam in eis reliquit, qui sub annum 1562. impres-
si fuere, vt enormes illas tuas prioribus editioni-
bus insertas sententias aboleret. Quo facto ma-
lam & Diabolicam suam mentem, malum ani-
mum in apertum protulit, non absimilis illi, qui
post vulnus alteri inflictum pugionem magna
celeritate abscondit, manumque citissimè re-
tractam in sinum recondit, ne videatur is esse,
qui vulnus inflixerat. Sed bene habet, extant
etiamnum & reperiri possunt vetera prioris
editionis Catechismi illius exemplaria, in qui-
bus Ministrum hoc modo puerum interrogare
reperias. Quid est, quod de eius ad inferos des-
censu adiectum est? Et respondet puer, nimi-
rum hoc est, quod non tantum mortem natu-
ralem sustinuit, quæ est separatio corporis & a-
nimæ, sed quod anima quoque eius mirabilibus
angustijs constricta conclusaque fuerit, quas S.
Petrus dolores mortis appellat. Deinde Minis-
ter prosequitur, Ob quamnam hoc rationem
&

& quomodo factum sit interrogans; Ad quod puer; idcirco videlicet, quia se Deo presentabat sistebatque, ut ei peccatorum nomine satisfaceret, necessarium fuisse, ut horribiles has conscientiae angustias experiretur non secus, ac si derelictus à Deo esset; imò verò, quasi Deus illi iratus fuisset, atque in illo abyssu constitutum exclamasse; Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? Et paulò post hoc in super adiungat; Necessè fuisse, ut sic illum Deus affligeret, ut impleretur, quod per Esaiam fuerat prae-dictum; quod nimirum Dei manu propter peccata nostra percussus sit. Nos autem, ut hac cōfitemur, à postrema eius sententia ordiemur, qua affirmat; idcirco Christum afflictum sic, tractatumque esse, ut, quæ Esaias prædixerat, adimpleretur; ubi crassam suam inscitiam pro-dit, quod faciunt etiam, in eoque ipsum imitantur alij eius sectatores, dum multos ex Euā-gelio similes locos; Hoc autem factum est, ut impleretur, quod dictum est, ipsi vertunt explicantque: Hoc ob hunc finem factum est, ut adimpleretur &c. Noscit autem ipsum oportuit obleruassequē, vocem, ut, non semper idē, quod Gallis, à fin, significare, tanquam finalem causam reddat, ob quam aliquid factum sit; sed nonnunquam etiam earum rerum, quæ præ-dictæ sunt, aut quæ post futuræ sint euentu, &

vt sic loquar, subsecutionem ea denotari atque exprimi. Sicut exempli causa, quod Psal. 50. legimus; Peccaui & malum coram te feci, vt iustificeris, non quidem, ob hunc finem atque causam, vt iustificeris, ego peccaui, sed post vel ex meo peccato, subsecutum est, vt tua iustitia appareret, & quam esses in promissis tuis constans & fidelis, contra quam homines de te iudicabant, manifestum fieret; cum nimirum illi arbitrarentur, quod ob meum peccatum me deserturus esses, & à te repulsurus, sicut, qui me præcesserat, Saulem abieceras & à te repuleras. Similis apud Paulum in Epistola ad Romanos quinto cap. locus est; Lex subintravit, vt abundaret delictum; quod non sic accipiendum est, quasi eo fine & ob eam causam lex ingressa dataque sit, vt peccatum magis abundaret, sed sic euenit, vt postquam data lex est, delictum etiam magis, quam prius, cresceret augeturque. Ad eundem planè modum de Christo Iesu dicendum est, quod passus multa sit, & in vita sua fecerit, per Prophetas antè prædicta, non quidem eius rei gratia & ob eum finem, vt Prophetiæ adimplerentur; sed euenit, factumque sic est, vt à Sanctis Prophetis denunciatae prædictiones, per Christum in suis passionibus eiusque rebus gestis adimplerentur; Vbi duas res, quæ in passione Domini nostri

stri

stri simul reperiuntur notare atque discere nos conuenit, quarum S. Petrus secundo Actorum cap. meminit; quæ sunt definitum Dei ac determinatum consilium, deinde eius præscientia; quæ duo inter se differunt. Quasdam enim res Deus in æterno suo consilio definierat decreueratque, quale est, quod se Christus per crucem humiliaturus esset & mortem perpetuurus; aliàs autem præuiderat, ut quidem omnia futura illi præsentia sunt, iniurias nimirum, blasphemias, calumnias, quas Iudæi filio suo illaturi essent. Hos autem æterno decreto in suo consilio non ordinârat prædestinâratque, sed præsciuerat tantummodo, seu præuiderat. Prudenter autem hæc duo distinguenda veniunt, Decretum siue consilium à Deo ordinatum & definitum, cuiusque præscientia. Quorum ex eo differentiam intelligere possumus, quod Iosepho Iacobi filio accidit, ut hoc historia Genesios enarrat. Fratres ille suos post mortem patris turbatos & metu sollicitos, ne memor iniuriæ esset, quam ab eis accepisset, blandè atque leniter alloquitur; Nolite timere, hoc enim ex Dei ordinatione & definito consilio fuit, quod in Aegyptum ego venerim, ubi ille me exaltare, & in hoc dignitatis gradu collocare determinauit. Et hoc quidem decretum definitumque Dei consilium fuit; At neuiquam

illud quoque, quod in sum fratres scirent, crudelitatisque in illum exemplum ederent, quod tamen præuiderat. Quod vero Calvinus docet, eiusque sectatores obstinatè tuentur, Deum determinasse, decreuisse ac prædestinasse Adæ lapsum, quomodo cæteras res omnes, quæcunq̃ in mundo committuntur & fiunt, falsa opinio est, & iam olim ab Ecclesia damnata. Quamcunq̃ enim excusationem, prætextum, suffugium Calvinus eiusque complices quærere atque obijcere tentent, negare nõ possunt, sic cum loquuntur, hoc se quoque dicere, Deum peccati authorem esse. Sed hac de re vberior tractatio in eo opere sequetur, quod Deo benè iuuante post hoc me editurum recepi. Iam Calvinus etiam audacter in Domini nostri honorem & gloriam per hoc impingit & blasphemus est, quod ea illi attribuat, quæ in eo neque fuerunt vnquam, neque esse potuerunt, synderesim, remorsum, compunctionem & coarctationem conscientiæ: Nam optimè sibi conscius, & de sua integritate atque innocentia certus, confidenter Iudæos appellans: Quis, inquit, vestrum arguet me de peccato; & alibi rursus: Venit Princeps huius mundi, tanquam me meaque opera exploraturus, & in me non inuenit quicquam, quod arguat. Sed tempus est, vt loquamur de eiusdem Domini nostri

Iesu Christi ad inferos descensu, qui ex præcipuis Catholicæ fidei articulis vnus est, non minus gloriam Christi illustrans, quam illi, quibus resurrexisse eum & in cœlum ascendisse credimus ac profitemur.

CAPVT XXVI.

DE quo Christi Iesu Domini nostri animæ ad inferos descensu Propheeta Dauid sic vaticinatus est Psal. 15.

Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Quæ verba B. Petrus Act. 2. de Iesu Christo accipit atque exponit, cuius anima, cum ad inferos descendisset, detineri in locis profundis sub potestate Principis tenebrarum nequaquam poterat; sed postquam prædicasset & manifestam fecisset suæ diuinitatis potentiam, gloriose ad corpus redijt, assumptaque rursus carne, quæ in sepulchro iacebat, resurrexit, præsentibus sepulchri custodibus, & Dæmonibus, ipsaque morte inuitis. De hoc eodem ad inferos descensu, & quemadmodum his, qui illic detinebantur, prædicarit, idem Petrus in priori sua Canonica epistola cap. 3. scribit, quod Iesus Christus Dominus noster mortuus secundum corpus & viuens spiritu, spiritibus, qui erant in carcere, veniens prædicauit, hoc est

est, ijs, qui erant sub potestate mortis & Diaboli. prædicauit, inquam, incredulis, & iustis, & illis quidem, qui Noe tempore increduli fuerant, non vt eos conuerteret ad fidem; sed de incredulitate cōuictos asperè redarguit & increpauit: iustos verò, eos scilicet, qui ad pœnas peccati Originalis pendendas tantummodo in limbo detinebantur, consolatus est, & gloriæ fecit participes. Et cap. 4. multo etiam clarius testimonium de hac Christi apud inferos prædicatione idem Petrus protulit. Loquens enim de impijs, qui pios iustosque calumniabantur, quod à peccatis se vitijsque reprimerent ac reuocarent; Rationem, inquit, ei reddent, qui paratus est iudicare viuos & mortuos. Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est, vt iudicentur quidem secundum homines in carne, viuant autem secundum Deum in spiritu. Quo significare voluit, quod Iesus Christus prædicatione sua apud inferos facta iudicem se viuorum atque mortuorum declarauit, manifestauitque in eo nimirum, quod impij in carne, secundum quam vixerunt, iudicati sint & damnati; iusti autem propter spiritum, quem diuino munere in via ducem secuti sunt, vitam æternam adipiscantur. Fateor rem hanc intellectu admodum esse difficilem, sed præstat,

cum

cum non intelligas, hoc ipsum ingenuè profiteri, quàm malè interpretando Iesu Christi gloriam obscurare aut deprimere, & scripturam à genuino in alienum sensum detorquere, idque ostentandi ingenij causa, neue quicquam ignorasse, sed vt omnibus numeris absoluti, & Dei spiritu insigniter & perfectè dotati atque illustrati doctores esse videamur. Qualem Calvinum fuisse Theodorus Beza nugacibus suis ineptijs & nimis apertis mendacijs, per summam impudentiam, & frontem erubescere nesciam, persuadere contendit. Atque possem ego multa alia scripturæ loca, à Caluino in suis operibus minus bene versa, & peius etiam exposita proferre, sed cum plerique docti & ingeniosi viri ea iam dudum attigerint, & quendam breui proditutum satis sciam, qui eius errores atque inscitiam copiosè sit demonstraturus, & demum, ne nimium ego prolixus lectorique molestus sim, huic libello finem imponam, per quem mihi propositum fuit in apertum proferre, atque efficere, vt orbi vniuerso paterent, & cognosci ab omnibus possent, vita, mores, Sathanicæ imposturæ atque fraudes, demum mors Caluini, qua iurans, blasphemans, execransque Deum, & extrema

cum desperatione extinctus ex hac vita migravit. Quæ causa fuit, vt ostium occluderent & ad eum inuisendum neminem admitterent, ne videlicet occasio rudibus & miserè seductis aperiendi oculos suos hinc daretur, qui eius doctrina capti, eique nimium addicti, contrarium, quàm quod erant persuasi, cernere atque instrui sic potuissent. Nunc finem impono & claudio hoc opusculum, humiles & sinceros Dereiusque Ecclesiæ Catholicæ filios exhortans, hunc vt tractatum nostrum sibi esse antidoton velint, applicentque tanquam præseruans aliquod pharmacum contra pestilentem & venenatam Caluini doctrinam, Theodori Beze ineptijs tectam & fucatam, cui hoc studium est, vt spiritum tenebrarum in angelum lucis, & lupum in agnum transformet, atque ex mulo Elephantem faciat. Deum autem precor, vt rudes & idiotæ, miserè à recta salutis semita abducti, & Dæmonis fraude erroribus immerfi, oculos mentis suæ aperiant, videantque, quantum à recta regiaque via deflexerint, & quemadmodum, cui mordicus adhærent, secta indies magis ac magis euanescat; ipsorum vero, qui sectæ Principes sunt & capita, conatus atque studia, non modo felici successu destituantur, sed contra ipsorum vota semper cedant; que d manifestum satis indicium esse potest, Deum, qui illo.

illorum conatus semper irritos reddit, prosperum eis successum negans, minime quoque harum nouationum authorem esse. Dicant enim mihi; Dux Bipontinus cum suo equitatu Germanico, quem in Franciam ad eam flamma ignique vastandam diripiendamque, hoc tamen prætextu, quasi Religioni succursurus, introduxerat, quem exitum habuit? Heluetij & Geneuenses, a Theodoro Beza sollicitati inductique, vt Lugdunum & Lugdunensem Prouinciã inuaderent, quo deuenerunt? Matilconense oppidum & Franciæ ciuitates aliæ, astu ab eis interceptæ, quid est, quod in eorum imperio & potestate non permanserunt, si à Deo factum est, vt in eorum potestatem venirent? Cathelnau, Renaudie, & Vilemougis, ceterique coniurationis focij, qui authore atque instigatore Caluino in necem adolescentis Regis conspirarant, quem suæ coniurationis successum inuenerunt? conatus quo euasit? Certè euentus, fœdusque eorum exitus & mors ignominiosa amplum satis testimonium perhibuit, à Deo non fuisse missos, sicut Ichumissum ad tollendum Achab & omnem eius progeniem internecione delendum, liber 4. Reg. cap. 9. commemorat. Poltrotus, qui tuatore Theodoro Beza apud Aurelianum, nobilem, generosum, & strenuum Principem, Franciscum Lotharingum, Guisæ

Ducem per sædam proditionem ex insidijs aggressus occidit; si Deus ei huius consilij auctor fuit, cur non euasit saluus, sicut Deus Aioth, qui Eglon Regem Moab interfecerat, eripuisse in lib. iudicum, 3. cap. legitur? Denique pacis & publicæ tranquillitatis illis hostibus, qui contra Regnum ipsiusque Regis sui, cui ex sacramento, quo ei erant obstricti, obedientiam & fidelitatem debebant, vitam nefarie coniurauerat, quã faustus D. Bartholomei, Anno gratiæ 1573. festus dies illuxit? Absit verò, vt probem multis bonis & innocentibus tum illatam necem, eamque stragem, quæ diaboli fraude atque malitia per certa Franciæ loca oppidaue nimis quàm crudeliter edebatur: hoc tamen constâter atq; liberè profitebor, quicquid siue sentiant, siue scribant nonnulli, Calvinianam sectam professi, neque illis vicissim, qui fidem fallant & sanctè promissa non præstent, officiumque deserant, quæ promiseris seruanda esse. Quod restat, omnes ego, qui Dei spiritu aguntur, cuiusuis etiam status sint atque ordinis, rogatos atque obtestatos volo, vt assiduo pioque studio Deum sedulo precentur, vt veros is doctores legitimosque pastores, qui salutis viam sincerè monstrent, & ab omnibus Ecclesiæ agrum erroribus abusibusque repurgent, Ecclesiæ suæ donare dignetur, Regi quoque nostro cæterisque

que Regibus ac Principibus omnibus sanctum suum spiritum largiatur, sapientiamque ad divinam eius, æquissimamque voluntatem cognoscendam instillet, eique ut obedire, ac in officio, in Dei timore, veraque religione subditos continere queant, sua gratia assistat atque adiuuet. Cui Deo, creatori, redemptori & salvatori nostro, sit gloria, honor atque laus in omne ævum.

Amen.

F I N I S

